

**Dönemin
Basınına,
Mücadelesine
Tanıklık ve
ANT Dergisi**

Doğan ÖZGÜDEN

■ Doğan ÖZGÜDEN

Gazeteciliğe İzmir’de yüksek iktisat öğrenimi görürken 1952 yılında başladı. Çeşitli muhalif gazetelerde çalışırken sendikal mücadelede ve sosyalist örgütlenmede de sorumluluk üstlendi. Türkiye İşçi Partisi’nin 1964’teki ilk büyük kongresinde Merkez Yürütme Kurulu’na seçildi. 1964-66 yıllarında solun günlük sesi haline getirdiği *Akşam*’ın, 1967-1971 yıllarında sosyalist *Ant* dergisi ve *Ant* Yayınları’nın yöneticiliğini yaptı. Hakkında yüzlerce yıllık hapis talebiyle açılan davalar nedeniyle 12 Mart darbesinin ardından sürgüne çıktı. Avrupa’da önce Demokratik Direniş Hareketi’nin, 1974’ten itibaren *Info-Türk*’ün ve Güneş Atölyeleri’nin kurucuları arasında yer aldı. En son iki ciltlik “*Vatansız*” *Gazeteci* ve dört ciltlik *Sürgün Yazıları* adlı kitapları yayımlandı.

Dönemin Basınına, Mücadelesine Tanıklık ve ANT Dergisi

Eylül 2021 ortalarıydı... Tam da Esra Yıldız’ın *Vatansız* adlı belgeselinin Antalya Altın Portakal Film Festivali’nde gösterileceği haberinin geldiği günlerdi... Türkiye’de ve sürgündeki mücadelelerimizi yansıtan belgeseli ne yazık ki Antalya’da değil de 3.410 kilometre uzaktaki Brüksel’de “online” izlemek zorundaydım...

Bu hüznü yaşarken, İstanbul’dan gelen bir mesaj beni tekrar kavga, coşku ve umut dolu o ‘68 günlerine götürdü. ‘68 döneminin basın ve dergicilik yaşamı üzerine yazmamı isteyen mesaj, “Denizlere çıkan sokaklarda buluşmak üzere...” diye bitiyordu.

Nasıl duygulanmayayım ki o mesajın gelmesinden birkaç hafta önce *Artı Gerçek*’te yayımlanan “60’ların İki Devrimci Deniz’i” başlıklı yazımda 12 Mart faşizminin üç yıl arayla katlettiği Deniz Gezmiş ve Harun Karadeniz’i anlatmıştım.

Ağustos ayının 15’i... Türkiye solunda ‘60’lı yılların ikinci yarısına damga vurmuş devrimci gençlik liderlerinden Harun Karadeniz’in en verimli döneminde yaşama veda edişinin kırk altıncı yıl dönümüydü... Karadeniz’in katili hiç kuşkusuz Türkiye’de antiemperyalist ve sosyalist mücadelenin gelişimini engellemek için NATO’nun ve ABD’nin direktifiyle darbe yapan 12 Mart 1971 faşist cuntasıydı. Darbenin hemen ardından tutuklanan Harun, askeriyenin zindanındayken kansere yakalandığı hâlde tedavisine olanak tanınmadığı için 15 Ağustos 1975’te, genç yaşta can vermişti.

Sadece Harun mu? 1971’in 1 Haziran’ında Hüseyin Cevahir Maltepe kuşatmasında; 1972’nin 30 Mart’ında Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Sinan Kâzım Özüdoğru, Hüdaî Arıkan, Ertan Saruhan, Nihat Yılmaz, Sabahattin Kurt ve Saffet Alp Kızıldere’de yine 1972’nin 6 Mayıs’ında Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam sehpasında; 1973’ün 18 Mayıs’ında da İbrahim Kaypakkaya işkencede yaşama veda ettiler.

Adları devrim tarihimize asla silinmeyecek şekilde onurla kazanmış olan bu genç devrimcilerimizden Harun Karadeniz ve Deniz Gezmiş, tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye’yi de sarsan gençliğin ‘68 isyanından çok önce şahsen tanıdığım iki devrimci “Deniz” di...

1965, sosyalist hareketimizin Türkiye siyasetine hem nitel hem de nicel olarak ağırlığını koyduğu bir yıldır... Ülkenin hemen hemen tüm illerinde örgütlenmiş olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) ilk kez genel seçimlere girmeye hazırlanıyordu.

1962’de Karadeniz Ereğlisi’nde yapı işçilerinin mitingi, 1963’te İstanbul’da Kavel kablo fabrikası işçilerinin greviyle Türk-İş’in Amerikancı sendikacılığına karşı ilk isyan bayraklarını açmış olan TİP kurucusu sendika liderleri, DİSK’in kuruluşunun temel taşlarını döşüyordu.

Bu gelişmelere paralel olarak, o tarihte TMTF ve MTTB'nin, üniversitelerdeki öğrenci birliklerinin yönetimlerini elde bulunduran devrimci gençlik art arda düzenlediği protesto gösterileri, açık oturumlar, forumlarla antiemperyalist mücadele bayrağını yükseltiyorlardı.

1964'te yönetimini üstlenmiş olduğum *Akşam* gazetesinde bu gelişmeleri tüm ayrıntılarıyla yansıtıyor, devrimci gençlik kuruluşlarının düzenledikleri açık oturumlara konuşmacı ve yönetici olarak katılıyor, özellikle de o dönemde solun en çok okunan yazarı hâline gelmiş bulunan Çetin Altan'ı görmek için sık sık gazeteye gelen gençlik liderleriyle uzun uzun konuşuyordum.

Harun Karadeniz'i, TMTF'nin 1965 yılı başında yabancı petrol şirketlerine karşı açtığı kampanya sırasında tanıdım. O sırada İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Öğrenci Birliği başkanıydı ve kampanyanın örgütleyicilerindendi. 15 Ocak 1965'te İlhan Selçuk, İdris Küçükömer, Muammer Aksoy, Ahmet Hamdi Başar, Ziya Hepbir ve Ahmet Güryüz Ketenci'nin katılımıyla organize ettikleri "Türkiye'de petrol sorunu" konulu açık oturumu onların isteği üzerine ben yönetmiştim. Bu Harun'la ilk bir araya gelişimizdi.

1942 doğumlu Harun Karadeniz, o sırada yirmi üç yaşındaydı.

1965'in 10 Ekim'inde yapılan genel seçimlerde TİP'in on beş milletvekiliyle Meclis'e girmesi üzerine Türkiye siyasal yaşamında yeni bir sayfa açılmıştı.

Seçimin hemen ertesi günü TİP saflarına katılanlar arasında, Üsküdar ilçesine kaydını yaptırmış olan Deniz Gezmiş de vardı.

1947 doğumlu olan Deniz Gezmiş, o sırada henüz on sekiz yaşındaydı.

Deniz Gezmiş ve yaştlarının TİP saflarına katılmış olmalarını büyük bir kıvançla karşılamıştım. Çünkü 1964'te yapılan ilk büyük kongreden bu yana gençlik kesiminde TİP yönetimine karşı bir kırgınlık vardı. O kongrede önce gençlik kolları başkanının Genel Yönetim Kurulu'nda yer alması kararlaştırılmışken, hemen ardından bazı üst yöneticiler gençliğe güvensizlik göstererek bu kararı iptal ettirmişti.

1965 genel seçimindeki başarının da etkisiyle gençlik kesiminde partiye yeniden bir yöneliş başlamıştı. Ankara'da partili gençlerin 22 Nisan 1965'te yayımlamaya başladıkları *Dönüşüm* dergisinin verdiği ivmeyle 12 Kasım 1965'te Ankara'daki on bir yükseköğrenim kurumundan yüz yirmi altı delegenin katılımıyla TİP'e yakın gençlik örgütü olarak Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) kuruldu.

Özgüden üniversite gençliğinin yabancı petrol şirketlerine karşı İstanbul'da düzenlediği bir açık oturumda Profesör Muammer Aksoy'la (15 Ocak 1965)

Ancak *Yön* dergisinde ortaya atılan Millî Demokratik Devrim (MDD) stratejisini benimsemiş partililere karşı TİP yönetiminin başlattığı, 20-24 Kasım 1966'da Malatya'da yapılan TİP 2. Büyük Kongresi'nden sonra da yaygınlaştırdığı tasfiye operasyonu, gençlik hareketi içinde de etkisini göstermekte gecikmeyecekti.

Deniz Gezmiş, son derece disiplinli bir parti üyesi olmasına rağmen, kafasındaki birçok soruya parti yöneticilerinin yanıt vermemesi ya da verememesi nedeniyle giderek partiden uzaklaşmış, MDD stratejisini savundukları için partinin üyeliğe kabul etmediği veya ihraç ettiği sosyalistlerle yakın ilişki kurmuştu.

Deniz Gezmiş partiliyken ilk gözaltısını 15-31 Ağustos 1966 tarihleri arasında Ankara'dan İstanbul'a yürüyen Çorum Belediyesi temizlik işçilerinin Taksim Anıtı'na çelenk koymaları sırasında yaşamıştı.

7 Kasım 1966'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne giren Deniz, üniversite öğrencisi olarak da ilk kez 19 Ocak 1967'de TMTF binasının yedimeine verilmesini protesto eylemlerine katıldığı için gözaltına alınmıştı.

22 Kasım 1967'de öğrenci örgütlerinin düzenlediği Kıbrıs Mitingi sırasında Âşık İhsani ile birlikte ABD bayrağını yaktıkları gerekçesiyle gözaltına alınan Deniz Gezmiş, 30 Ocak 1968'de arkadaşlarıyla birlikte Devrimci Hukuklular Örgütü'nü kurmuş, 7 Mart 1968'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi konferans salonundaki bir toplantıda konuşan Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ü protesto ettiği için tutuklanmıştı.

Harun Karadeniz ise MDD stratejisine karşı sosyalist bir gençlik lideri olarak birçok işçi, topraklı köylü ve öğrenci etkinliğinin ön saflarında yer almıştı.

Harun'un başını çektiği büyük öğrenci eylemlerinden biri, 7 Kasım 1967'de İstanbul'dan başlayıp on bir gün sonra Ankara'ya ulaşan "Özel Okullar Devletleştirilsin" yürüyüşüydü. Bir diğer büyük etkinlik ise 14 Mayıs 1968'de on yedi kuruluşun ortak girişimiyle İstanbul'da başlatılan "NATO'ya Hayır!" haftasıydı.

Farklı devrim stratejisi benimsemiş ve farklı örgütlenmelerde yer almış olan Harun ve Deniz'in ana akım medyada ön plana çıkmaları, kitleler tarafından devrimci gençliği temsil eden iki lider olarak tanınmaları Haziran 1968'de İstanbul Üniversitesi'nin ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin öğrenciler tarafından işgalinden sonraya rastlıyordu.

İstanbul'da TİP üyesi ya da TİP'e yakın gençler FKF'nin İstanbul sekreterliğini kurarak örgütlenirken, Deniz Gezmiş, MDD stratejisine yakın arkadaşlarıyla birlikte 1968 sonunda Devrimci Öğrenci Birliği'ni (DÖB) kuracak, 1 Kasım 1968'de TMGT, Ankara Üniversitesi ve ODTÜ öğrenci birlikleriyle beraber "Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü" düzenleyecek, 28 Kasım 1968'de de ABD Büyükelçisi Komer'in gelişini Yeşilköy Havaalanı'nda protesto ettiği için tutuklanacaktı.

İstanbul Üniversitesi'nde sağcı güçlerin 16 Mart 1969'da başlattığı saldırılara öğrenci kitleleriyle birlikte karşı koyan Gezmiş, 31 Mayıs 1969'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin reform tasarısının gerçekleşmemesini protesto gerekçesiyle giriştikleri işgale önderlik

edecek, polisle çıkan çatışmalarda yaralanacak, hakkında gıyabi tutuklama kararı varken Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi saflarında çarpışmak için Filistin'e gidecek, oradan dönüşünde 23 Eylül 1969'da Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Orhan Aldıkaçtı'nın ihbarı üzerine fakülteyi basan polisler tarafından gözaltına alınacaktı.

Tam da o gün, *Ant*'ta yayımlanan "Kavga Zamanıdır" başlıklı yazımdan dolayı İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde altı yıla kadar hapis istemiyle yargılanacaktım. Her zamanki gibi duruşma sıramın gelmesini beklerken polisler gıyabi tutukluluğu vicahiye çevrilmek üzere Deniz'i adliyeye getirdiler.

Deniz'e refakat eden gençlerin benimle de dayanışma göstererek yargılanacağım salonu doldurmalarının da etkisiyle duruşmam beraatle sonuçlandıktan sonra alt kata inerek Deniz'i buldum.

Hâlâ elleri kelepçeliydi ve de endişeliydi:

Arkadaşlar senin beraat ettiğini söylediler, geçmiş olsun... Ama devrimci basına ve devrimci gençliğe karşı bu dâvalar bitmez. Daha ağır şeylerle karşılaşacağız... Mehmet Cantekin'i vurdular... Daha kimler vurulacak? Yarın serbest bırakılsam bile hayatta bırakırlar mı? Ama direneceğiz...

Deniz haklıydı. Tutuklandığı o gün İstanbul'da Mustafa Taylan Özgür de vuruldu. Cinayet makinesi işlemeye başlamıştı. O cinayet makinesi 12 Mart Darbesi'nin ardından 6 Mayıs 1972'de, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la birlikte Deniz Gezmiş'i de idam sehpasında katledecekti.

Harun Karadeniz'in erken ölümüne yolculuğu Deniz Gezmiş'inkinden farklıydı. Harun gençlik mücadelesini her daim işçi sınıfının öncülüğündeki sosyalist devrim mücadelesinin bir bileşeni olarak görmüştü. Bu amacını Avrupa'da 1968 direnişleri başladıktan sonra *Ant*'a verdiği demeçte şöyle açıklıyordu:

Gençlik liderleri toplumların sosyal, ekonomik yapısına göre farklı nitelikler taşır. Batı gençliği ve onun liderleri, az gelişmiş ülke gençlerine kıyasla, belirli bir refah içindedir. Bunların yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmeleri kendi isteklerine bağlıdır. Az gelişmiş ülkelerin gençliği ise Batı gençliğinin aksine kendisinin ve ülkesinin geleceğinden endişelidir. Bu gençlik için, yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmek ve onları çözüme doğru götürmek kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Harun, 1968'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nin işgalinde öncüyüdü. Ama işçi sınıfının mücadelesinde de ön saflarda yer alıyordu. Örneğin, İstanbul'da Derby lastik fabrikası işçiler tarafından işgal edildiğinde İTÜ İşgal Konseyi de oradaydı, Harun işçilere sesleniyordu:

Bu halkın evlatları olan bizler, halka dönük düzeni kurana dek çalışacağız. Bugün burada sizin yanınızdayız. Gerekteğinde yine geleceğiz ve her hareketinizde sizinle beraber olacağız!

O zamana kadar gençlik eylemlerinde "Ordu-Gençlik el ele" sloganı atılırken, Harun ve arkadaşlarının bu dayanışmasını 9 Temmuz 1968 tarihli *Ant*'ın kapağında "İşçi-Gençlik el ele!" sloganıyla duyurmuştu.

Harun Karadeniz bir dönem *Ant* dergisinin yazı kuruluna katılmış ve daha sonraki sayılarda her hafta "Devrimcinin Sözlüğü" köşesini hazırlamıştı

Harun Karadeniz bir dönem *Ant* dergisinin yazı kuruluna katılmış ve daha sonraki sayılarda her hafta "Devrimcinin Sözlüğü" köşesini hazırlamıştı. O yıl Harun'un lideri olduğu İTÜ Öğrenci Birliği başta olmak üzere birçok öğrenci örgütü de bildiriler yayımlayarak işçi sınıfı bayramı kutlamasına katıldılar.

Aynı yıl Kartal bölgesinde işçiler tarafından kurulan İstanbul Bölgesi İşçi Birliği'nde de aktif olarak yer alan Harun, *Ant* dergisinin yazı kuruluna da katılmış, daha sonraki sayılarda her hafta "Devrimcinin Sözlüğü" köşesini hazırlamayı üstlenmişti.

12 Mart 1971 Darbesi sonrasında, kanser tedavisi görmesi gerekirken, Harun Karadeniz de tüm devrimciler gibi tutuklanarak önce benim de sanık olduğum TKP davasında, ardından DEV-GENÇ davasında yargılandı.

Zindanlarda hastalığı daha da vahimleşen Harun, serbest bırakıldıktan sonra son bir umutla tedavi görmek için İngiltere'ye gidecek, kolunun kesilmesine rağmen kansere yenik düşerek 15 Ağustos 1975'te hayata gözlerini yumacaktı.

Genç yaşında yaşama veda etmeden önce *Olaylı Yıllar ve Gençlik, Eğitim Üretim İçindir, Devrimcinin Sözlüğü, Yaşamımdan Acı Dilimler ve Kapitalsiz Kapitalistler* adlı kitapları yazan Harun Karadeniz, faşistlerin yaşamına nasıl kastettiklerini ölümünden kısa bir süre önce şöyle anlatmıştı:

İstanbul'a geldikten sonra öğreniyorum ki ben içerideyken karım İstanbul Sıkıyönetim Adli Müşaviri Turgut Akan'a çıkmış ve "Kocamı hangi suçla tutuyorsunuz? Sağlığı iyi değil, hayatı tehlike söz konusu. Sağlık kurulları ve klinik raporları bu durumu belirtiyor" demiş. Adli müşavirin cevabı benim Ankara öykümün içyüzünü açıklamaya yeter de artar bile... "Ölsün istiyoruz" demiş adli müşavir: "O eline silah almadı, eğer eline silah alsaydı işini bitirmek çok kolaydı. O bizim için eline silah alanlardan daha tehlikeli ve onun için de ölsün istiyoruz." Bu sözler 1972 yılı sonbaharında söylendi. Şu an yıl 1975 ve aylardan Şubat. Benim sağ kolum kesildi ve fakat ölmedim...

Sevgili Harun'u, Deniz Gezmiş'in idamından üç yıl sonra, 15 Ağustos 1975'te sonsuzluğa uğurladık.

DP Dönemi Basın Emekçilerinin Mücadelesi

Harunların ve Denizlerin mücadele yıllarında ben de iki yıl *Akşam* gazetesinde, ardından beş yıl *Ant* dergisinde ve kitaplarında, işçi sınıfının, küçük köylülüğün ve gençliğin örgütlenmesini, mücadelelerini ve görüşlerini yansıtan haber ve yorumlar yayımlamayı bir görev bildim.

O dönem, 1925 Takriri Sükûnu'ndan '60'lı yılların başına kadar süregelen açık ya da örtülü faşizan baskıların kısmen azaldığı, işçi sınıfının sendikal ve siyasal planda ilk kez örgütlenerek parlamento dâhil tüm alanlarda sesini duyurabildiği, üç kıtada ulusal kurtuluş hareketlerinin ve antifaşist mücadelelerin güçlendiği, ardından '68 uyanış ve direnişinin tüm dünyayı sarstığı tarihsel bir değişim sürecinin tüm izlerini taşıyordu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra girilen ve benim de genç yaşta tanıdığı olduğum "demokrasiye geçiş" dönemi, sol partilerin ve sendikaların yasaklanması, komünist tutuklamalarının sürüp gitmesi, İstanbul'da *Tan*, İzmir'de *Zincirli Hürriyet* gazetelerinin kısıktırılmış sürüler tarafından yakılıp yıkılması, Sabahattin Ali'nin bir tetikçiye katlettilmesiyle lekeliydi.

Demokrat Parti'nin 1950'de büyük kitle desteğiyle iktidara gelmesi, basın rejiminde de belli bir liberalleşmeye yol açmıştı. 21 Temmuz 1950'de Basın Yasası değiştirilerek gazete ve dergi çıkarmak için izin alma zorunluluğu kaldırılmış, bildirimde bulunma yeterli sayılmış, gazete sahipleri cezai sorumluluktan muaf tutulmuştu.

13 Haziran 1952'de de Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştırılanlar Arasındaki İlişkilerin Düzenlenmesini Öngören Yasa'yla gazetecilere ilk kez bazı sosyal haklar, daha da önemlisi sendika kurma hakkı tanınmıştı.

Ama tıpkı İkinci Meşrutiyet sonrasında olduğu gibi, bu coşku ve heyecan dönemi kısa sürecek, gazeteciler üzerinden bir yıl dahi geçmeden kendilerini yeniden basın özgürlüğünü elde etme mücadelesi içinde bulacaktı.

1952, benim de yetmiş yıllık gazetecilik yaşamımın başlangıcıydı. Yükseköğrenim yapabilmek için mutlaka para kazanmak zorunda olduğum için, ilk önce Türkiye'nin ilk ofset günlük gazetesi olan *Ege Güneşi*'nde işe başlamış, onun kapanmasının ardından 1953'te iktidardaki DP'nin kalesi sayılan İzmir'in ilk muhalif gazetesi *Sabah Postası*'nın kadrosunda yer almıştım.

DP döneminde basın özgürlüğüne ilk darbe de o yıl, ana muhalefet partisi CHP'nin mallarına el konulurken parti organı *Ulus* gazetesinin de yayınının durdurulmasıyla indirildi. 9 Mart 1954'te Neşir ve Radyo Yoluyla İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun çıkartılarak basın suçları için öngörülen cezalar ağırlaştırıldı, basın davalarında ispat hakkı kaldırıldı, savcılara da şikâyete bağlı olmaksızın dava açma yetkisi tanındı.

7 Haziran 1956'da "kötü niyetli ve özel maksada matuf yayında bulunmak" ceza kapsamına alındı, gizli nitelikteki hükümet ve parti meclis grubu toplantılarını basına yansıtmak suç sayıldı.

26 Kasım 1957'de gazete ve dergi kâğıtlarının ithal ve dağıtımını devlet tekeline, 3 Eylül 1958'de de resmî ilan ve reklam dağıtımını devlet kontrolüne alınarak muhalif basın üzerinde ekonomik baskı uygulanmağa başlandı. Resmî ilan ve reklamlardan aslan payı, tirajları düşük de olsa,

iktidarı destekleyen gazetelere verilirken, muhalif gazetelerin ve dergilerin, tirajları yüksek de olsa, tüm resmî ilan ve reklamları kesildi.

Bu uygulamanın yanı sıra, iktidarı destekleyen gazeteler, başbakanlığın emrindeki "örtülü ödenek"le de beslenmeye başlandı. Böylece Türkiye'de, tıpkı CHP'nin tek parti döneminde olduğu gibi, "besleme basın" diye adlandırılan bir uydu basın kategorisi ortaya çıktı.

Bunların karşısında muhalif günlük gazete olarak Ankara'da *Ulus*'un yerine çıkartılan *Halkçı*, İstanbul'da *Dünya*, İzmir'de *Sabah Postası* ve *Demokrat İzmir* yer alıyordu.

Bu arada, *Time* ve *Newsweek* gibi Amerikan dergilerinden esinlenerek yayımlanan *Akis* ve *Kim* haftalık haber dergileri, Mülkiyeliler çevresinin çıkarttığı *Forum* dergisi, mücadeleci yayınlarla Türk basınına yeni bir dinamizm getirdiler.

Klasik hak ve özgürlüklerin savunucusu basına dahi tahammülsüz hâle gelen DP iktidarı, sosyalist düşüncenin yayılmasına ta başından beri karşıydı. Soğuk Savaş atmosferi içerisinde tamamen ABD'nin dümen suyunda bir dış politika izleyen iktidar, sosyalistliği afişe olanlar şöyle dursun, Türk-Amerikan ilişkilerine eleştirel gözle bakan gazetecileri dahi "komünist" veya "Sovyetler'in beşinci kolu" saymaktaydı.

Sosyalist aydınlar, bu dönemde sosyal gerçekleri sadece tirajı sınırlı *Varlık*, *Yeditepe*, *Yeni Ufuklar*, *Seçilmiş Hikayeler*, *Ataç*, *Pazar Postası*, *Hisar* gibi edebiyat ağırlıklı dergilerde veya *Akbaba*, *Tef*, *Kırkbirbuçuk* gibi mizah dergilerinde ama tam bir otosansür altında dile getirebiliyorlardı.

Muhalik gazeteciler aleyhine açılan davaların ilk kurbanı, Türkiye'nin o dönemdeki en yaşlı gazetecisi Hüseyin Cahit Yalçın idi. Bunu DP iktidarının son altı yılında yüzlerce gazetecinin sudan bahanelerle mahkemelere sevk edilmesi, hatta hapse atılması izledi.

Hükümetin bir provokasyonu sonucu patlak veren 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra sıkıyönetim ilan edilerek en ufak bahaneyle gazetelerin kapatılması uygulamasına geçildi. Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından hükümeti eleştirmek yasaklandığı gibi, darlık, kıtlık ve yokluk haberleri yazılması da yasak kapsamına alındı.

Aynı yıl muhalefet liderlerini izleyen gazetecilere yapılan baskıları ve saldırıları protesto ettiği için İstanbul Gazeteciler Sendikası da hükümet kararıyla dokuz ay kapatıldı.

Dönemin ünlü muhalif gazetelerinden *Demokrat İzmir*'in binası, 2 Mayıs 1959 tarihinde DP militanları tarafından basılarak ateşe verildi, dizgi ve baskı makineleri tahrip edildi.

Basına baskılar, 27 Nisan 1960'ta TBMM Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla en üst düzeye ulaşıyordu. Komisyon yayınlara yasak koyma, basım ve dağıtımını önleme yetkisiyle donatıldı. Sıkıyönetim ilan edilerek on iki günlük gazete ve dergi arka arkaya kapatıldı.

Aynı dönemde, hükümetin baskılarına paralel olarak, Türk basını üzerinde kapitalist çevrelerin kontrolü de gittikçe güçlendi. Kapitalizmin gelişmesi ve tüketime yönelik sektörlerin sürüm arayışı, doğal olarak reklam kampanyalarına ağırlık vermesine yol açıyor ve bu reklamlar giderek yüksek tirajlı gazetelerin ana gelir kaynağı hâline geliyordu.

İdeolojik planda esasen daha CHP'nin tek parti döneminde antikomünizme ve şovenizme koşullandırılmış olan günlük basın, DP döneminde bu çizgiyi daha sansasyonel biçimde geliştirdi. İç politikada zaman zaman iktidara ters görüşleri savunsalar da tüm büyük tiraj gazeteleri dış sorunlarda ABD'nin dayattığı politikaların itirazsız destekleyicisi kesilmekteydi. "Sovyet tehdidi", "komünist komplosu" istisnasız tüm gazetelerin ortak jargonuydu.

O günleri iyi anımsıyorum. Ülke ekonomisi yanlış politikalar sonucu batarken artık Batı ülkelerinden ve finans kurumlarından beklediği desteği alamayan Menderes'in başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerle ticarete ağırlık vermeye başlayacağı, hatta bu amaçla Moskova'ya bir seyahat yapacağı söylentileri adamakıllı yayılmıştı.

Gerçekten de ABD yıllardır bir dediğini iki etmeyen Menderes'i artık defterden silmişti, yeni alternatifler arayışı içindeydi. TBMM'nin o sırada Washington'u yatıştırmak için Türk-Amerikan Savunma Anlaşması'nı imzalaması da bir şeyi değiştirmeyecekti.

O denli ki hükümetin gerilimi düşürmek için bir "erken seçim" niyetini açıklaması dahi büyük medya tarafından yok sayılacaktı.

Bu gelişmeler olurken ben *Milliyet* gazetesinin İzmir temsilcisi, aynı zamanda İzmir Gazeteciler Sendikası'nın yönetim kurulu üyesiydim. 27 Mart 1960'ta İzmir'e gelen Başbakan Yardımcısı Medeni Berk gazetecilerle özel bir görüşme yapmak istediğini bildirmişti. Görüşmemiz İzmir Borsa binasında oldu. Berk, iktidarın bazı iktisadi projelerinden bahsettikten sonra, sözü siyasal duruma getirdi ve herkesi şaşırtacak şekilde genel seçimlerin zamanından önce, 1960'ın sonbaharında yapılacağını, kesin seçim gününün ise yakında belirleneceğini açıkladı.

Büyük bir hızla askerî darbe ortamına sürüklenen ülkede iktidarın iki numaralı sorumlusunun böyle bir açıklamada bulunması gelişmelere yeni bir yön kazandırabilirdi.

Haberi derhâl İstanbul'a geçtim ve ertesi gün *Milliyet*'in manşetinde yayımlandı, Abdi İpekçi de erken seçimin yaşanan siyasal krize oy sandığında bir çözüm getirebileceğini vurgulayan bir yorum yazdı ancak gazetelerin çoğunda bu açıklamaya yer verilmedi.

27 Mayıs'ta Basın Hayatım

27 Mayıs 1960 Darbesi, daha ilk gününde Türkiye radyolarından "NATO'ya, CENTO'ya bağlıyız" diye yemin ederek işe başladığı için de büyük medya tarafından da büyük coşkuyla karşılandı. Bir zamanlar Menderes'in dalkavukluğunu yapmış gazetelerde dahi devrilen DP yöneticileri zaman zaman iftiraya varan ifadelerle suçlanırken, darbeci subaylar "büyük kurtarıcılar" olarak göklere çıkartılıyor, efsaneleştiriliyordu.

Yönetime el koyduğunda en yakın müttefik olarak basını bulan Millî Birlik Komitesi'nin (MBK) ilk uygulamalarından biri, hapisteki gazetecilerin salıverilmesi oldu.

12 Ekim 1960'ta "Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek cürümler" hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı kanunlar iptal edildi. 29 Kasım 1960'ta da Basın Kanunu'ndaki antidemokratik hükümleri kaldıran 143 sayılı kanun kabul edildi.

Ayrıca, 1 Aralık 1960'ta Türk Ceza Kanunu'nun 481. maddesi değiştirilerek gazeteciye, mahkemeye verilmesi hâlinde, iddiasını ispatlama hakkı tanındı.

Özgüden 27 Mayıs
1960 sabahı Orgeneral
Cemal Gürsel ile

mesleğe giriş tarihinden itibaren hesaplanması, gazetenin kapanması hâlinde çalışan gazeteciye kıdemine uygun bir tazminat verilmesi, kendisinin istifa etmesi hâlinde de kıdem tazminatı ödemesi, aylıkların ay başında peşin ödenmemesi hâlinde her geçen gün için aylığa %5 faiz eklenmesi, gece çalışan gazetecilere haftada iki gün izin hakkı tanınması zorunlu hâle getirildi.

Bu önlemler basın emekçilerini ne kadar memnun ettiyse, gazete sahiplerinin şiddetli tepkisine ve topyekûn MBK yönetiminin karşısına geçmelerine neden oldu. Dokuz büyük gazetenin, *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Dünya*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Tercüman*, *Vatan*, *Yeni İstanbul* ve *Yeni Sabah*'ın sahipleri ortak bir bildiri yayımlayarak bu kanunları protesto için gazetelerini üç gün yayımlamayacaklarını açıkladılar.

Ancak, basın çalışanları üç gün süreyle *Basın* adında bir gazete çıkartarak ve yürüyüş düzenleyerek yeni çıkartılan yasaları savundular. Patronlar gazete çıkartmamakla hiçbir değişiklik sağlayamadıkları gibi, fikir işçilerinin kendileri karşısında daha örgütlü ve mücadeleci bir konuma girmelerine bizzat yol açmış oldular.

Ne ki 212 sayılı yasa çalışan gazetecilere yeni haklar sağlarken, gazetelerin yayımlanmasında en az onlar kadar emeği geçen beden işçilerinin, yani müretteplerin ve baskıcıların hakları hiç dikkate alınmamıştı. Oysa onlar fikir işçilerine oranla daha ağır koşullarda çalışıyor, çoğu her gün antımanlı kurşun buharını ciğerlerine çekmek zorunda kaldığından genç yaşta hasta düşüyor, hayatını kaybediyordu.

Dahası, gazeteciler genellikle egemen düzenden yana tavır alırken mürettepler Türkiye'nin sınıf mücadelelerinde daima öncü rol oynamışlardı.

212 sayılı yasa çalışan gazetecilerin lehine olmakla birlikte, basında fikir ve beden işçileri arasında ikinciler aleyhine bir ayırım getiriyordu.

Bu nedendir ki patronların gazete kapatma kararına misilleme olarak İstanbul Gazeteciler Sendikası *Basın* gazetesini yayımlarken gazetelerin teknik servislerinde çalışanların desteğini sağlayamamış, gazete o sıralarda MBK'nin el koyduğu *Son Havadis* gazetesi tesislerinde küçük matbaalardan toplanan mürettepler çalıştırılarak yayımlanabilmişti.

O sıralarda sadece İzmir Gazeteciler Sendikası'nın değil, aynı zamanda tüm gazeteci sendikalarının çatı örgütü Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu'nun da yönetim kurulundaydım.

Her iki kuruluşta da daha ileri bir adım atarak fikir ve beden işçilerinin tek çatı altında toplanması, 212 sayılı yasayla gazetecilere verilen hakların teknik ve idari servislerde çalışanlara da tanınması için mücadele vermeye başladık.

Aynı durum basının kendi kendini denetimi için de söz konusuydu.

Milliyet'te çalıştığım günlerdi. Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi, ileride basın mevzuatının yeniden ağır ceza tehditleriyle doldurulmasını engellemek için gazetecilerin kendi kendilerini denetleyebilecekleri bir mekanizma oluşturması için ciddi bir uğraş içindeydi. Onun gayretleriyedir ki ilk olarak basın üzerindeki sansürün kaldırılışının yıl dönümü olan 24 Temmuz 1960'ta bir Basın Ahlak Yasası imzalandı. Ardından da bu özdenetimin uygulanmasını sağlamak üzere çeşitli meslek kuruluşları temsilcilerinin de katılımıyla kurulan Basın Şeref Divanı, ilk kez 19 Ağustos 1960'ta İstanbul'da toplandı.

Benim de İzmir basınına temsilen yer aldığım divanın başkanlığını haklı olarak Abdi İpekçi yapıyordu.

Başlangıçta Türkiye'deki gazetelerin hemen hepsi Basın Ahlak Yasası'na uymayı kabul ederek, bu taahhütlerini sayfalarında ilan ettilerse de zamanla bazı gazetelerin tiraj kavgaları nedeniyle taahhütlerini geri almaları, daha da önemlisi basına karşı cezalar öngören yeni yasa değişikliklerinin yapılması yüzünden özdenetim uygulaması ancak yedi yıl kadar sürebildi.

1961'de kabul edilen 195 sayılı kanunla çalışan gazetecilerin de temsil edildiği özerk bir Basın İlan Kurumu kurularak, gazetelere resmî ilan ve reklam dağıtımını hükümetin kontrolünden çıkartılmıştı.

Resmî ilan ve reklamların tüm gazetelere belli kriterlerle hakça dağıtılmasını sağlamak üzere yeni kurulan Basın İlan Kurumu, devlet ve üniversite temsilcilerinden, basın çalışanlarının ve çalıştırılanların temsilcilerinden oluşuyordu. Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu bu kuruma temsilci olarak beni seçmişti.

Basın İlan Kurumu'nda en önemli mücadele konularımızdan birisi, gazetecilerin 212 sayılı yasayla tanınan sosyal haklarını uygulamayan, Basın Ahlak Yasası'na uymayan gazetelere resmî ilan ve reklam verilmemesiydi. Uzun tartışmalardan sonra bu öneriyi kabul ettirmeyi başardık.

Daha sonra Kurucu Meclis tarafından kabul edilerek halkoyundan geçirilen 1961 Anayasası, "basının sansür edilemeyeceği, yayın yasağı konamayacağı, gazete ve dergilerin toplatılmayacağı ve kapatılmayacağı" gibi hükümler getirdi.

Ancak yeni anayasa "sosyalizme açık" olup olmama konusunda muğlaklık taşıyor, sosyalist düşüncenin özgürce yayılması için gereken güvenceyi vermiyordu. Üstelik Türk Ceza Kanunu'nun komünist örgütlenmeyi ve ifadeyi, Kürt adının kullanılmasını ağır ceza tehditleriyle yasaklayan 141 ve 142. maddeleri yürürlükte tutuluyordu.

Gelmiş geçmiş siyasal iktidarların ortak çizgisini oluşturan sol düşmanlığı, 27 Mayıs'tan kısa bir süre sonra da kendisini tekrar göstermekte gecikmedi.

Tanin gazetesi yazarı Aziz Nesin ile genel yayın müdürü İhsan Ada'nın 18 Mayıs 1961 günü gazetede sol propaganda yaptıkları gerekçesiyle gözaltına alınmaları, MBK yönetimini destekleyen demokratik güçlerde bir şok etkisi yarattı.

Gazetenin sahibi, CHP'nin eski genel sekreteri Kasım Gülek'in, bu tutuklama üzerine "Dün nezaret altına alınan muharrir Aziz Nesin'in son zamanlarda gazetemiz için yararlı olmadığına kanaat getirmiş ve kendisiyle ilgimizi kesmiştik. *Tanin* daima büyük Atatürk'ün izinde ve Türk milletinin hizmetinde vazife görecektir" şeklinde bir açıklama yayımlaması, kısa süren bir özgürlük döneminden sonra antikomünist isterinin yeniden kabarmaya başladığını kanıtlıyordu.

MBK dönemi kapandıktan sonra, CHP'nin başını çektiği koalisyon hükümetleri döneminde, 5 Mart 1962 tarihinde kabul edilen 38 sayılı Tedbirler Kanunu ile basın özgürlüğüne ilk yasal sınırlama getirildi. Ordunun baskısıyla kabul edilen bu yeni yasaya göre, "27 Mayıs devrimini söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür ve başka araçlarla yersiz, haksız veya gayrimeşru göstermeye çalışan veya DP iktidarını öven ve savunan" gazetecilerin cezalandırılması öngörülüyordu.

Ancak, bazı kovuşturmalara dayanak olmasına rağmen, Tedbirler Kanunu kısa zamanda işlemez hâle geldi. Çünkü dönem, DP'nin mirasçısı AP'nin yükselme dönemiydi. Bu yasaya rağmen, 27 Mayıs'tan bir süre sonra yayımlanmaya başlayan *Yeni İstanbul*, Kemal İlıcak'ın mülkiyetine geçen *Tercüman* ve daha sonra çıkan *Son Havadis* ve *Adalet* gazeteleri, 27 Mayıs'ı eleştiren ve DP dönemini yücelten yayınlarıyla AP'nin güçlenmesine ve 1965 seçimlerinde tek başına iktidar olmasına büyük katkıda bulundular.

Darbe sonrası ilk genel seçim yapıldıktan sonra AP ile koalisyon yapan CHP'nin ilk darbesini yiyenlerden biri de ben oldum. *Milliyet*'ten sonra İzmir'de yeniden çalışmaya başladığım *Sabah Postası* gazetesinde genç bir kadro oluşturmuş, Türkiye ve dünya olaylarını sol açıdan değerlendirmeye başlamıştık. Ancak gazetenin patronu CHP kodamanlarından, eski bakan ve yeni milletvekili Şevket Adalan, "Gazeteyi Pravda'ya döndürmüşsünüz. Doğan artık köşe yazısı yazmayacak" diye emir vererek beni gazeteden uzaklaştırdı.

Bu dönemde tüm zamanımı sendika çalışmalarına vermeye başladım. Çalışan gazetecilerin asgari ücretlerini tespit üzere Asgari Ücret Komisyonu toplanacaktı. İzmir Gazeteciler Sendikası, patron ve hükümet temsilcilerinin de katıldığı komisyonda çalışan gazetecileri temsil yetkisini bana verdi.

Artık gazete çalışması da yapmadığımdan, komisyon toplantısından önce günlerce süren yoğun bir araştırma yaptım. Dünyada gazeteci ücretlerinin genel ücret ortalamasına göre oranlarını saptadıktan sonra, bir gazetecinin başka gelir kaynaklarına bağımlı olmadan özgürce çalışabilmesi ve mesleki planda sürekli kendini yenileyebilmesi için alması gereken net aylığın ne olması gerektiğini fiyat endeksleri bazında saptadım. O sıralarda birkaç büyük İstanbul gazetesi dışındaki medyada çalışan muhabirler ayda 500-600 lira, sayfa sekreterleri, istihbarat şefleri, sorumlu müdürler ise 900-1.000 lira civarında bir ücret alıyordu.

Hazırladığım ayrıntılı dosyadaki verileri dikkate alan Asgari Ücret Komisyonu asgari gazeteci ücretlerini üç misline yükselten bağlayıcı bir karar aldı. Bu karar daha sonra diğer kentlerdeki asgari ücret komisyonları tarafından da benimsendi.

Ancak bu kararı çıkarttığım için İzmir'deki tüm gazete patronları beni derhâl kara listeye aldılar; hiçbir gazetede çalışma olanağım kalmadığı için 1962 yazında göçmen işçi olarak İngiltere'ye gitmek zorunda kaldım.

Fakat bu ilk göçüm uzun sürmedi...

İzmir'deki arkadaşlarım Türkiye İşçi Partisi'nin Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığında büyük kentlerde örgütlenmeye koyulduğunu bildirip yurda dönme çağrısı yapınca hemen Türkiye'ye döndüm. İstanbul'da Aybar ve kurucu sendika lideriyle görüştüğümde sonra partinin İzmir yönetim kurulunda sorumluluk üstlendim.

Temmuz ayının ortalarında Yapı İşçileri Sendikası Başkanı Tahir Öztürk, Karadeniz Ereğlisi'nde Amerikan Morrison firmasının üstlendiği demir-çelik tesisleri inşaatındaki işçi sömürsüne karşı büyük bir protesto mitingi düzenlemişti. Patron, 1960'tan önce "Barajlar Kralı" olarak ün yapan eski Devlet Su İşleri Genel Müdürü Süleyman Demirel'di.

TİP İzmir örgütü olarak biz de bir delegasyonla mitinge katılmak üzere önce Ankara'ya gittik.

O sırada Müşerref Hekimoğlu *Öncü* gazetesini devralmış, yeni bir kadro kurarak onu solun sesini duyuracak bir gazete hâline getirmek istiyordu. Onun ısrarı üzerine *Öncü* gazetesinin İzmir temsilciliğini üstlendim. İlk görev olarak da Ereğli mitingini *Öncü* adına büyük bir ekiple birlikte izleyerek işçilerin nasıl sömürüldüğünü yansıttım.

Aybar yönetimindeki TİP de tam o günlerde Türk Ceza Kanunu'ndaki 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için başlatmıştı.

İzmir'e döner dönmez hem TİP hem de *Öncü* gazetesi adına açtığımız kampanyaya özellikle Yugoslavya göçmeni ve Kürt işçilerin yoğun yaşadığı gecekondu semtlerinden büyük bir katılım sağladık. Bu semtlerden Gültepe daha da ileri giderek 1963'te yapılan ara seçimlerde TİP'li yapı işçisi Mehmet Günay'ı Türkiye'nin ilk sosyalist belediye başkanı olarak seçecekti.

Yönetim kurulu üyesi olduğum Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu da önerim üzerine düşünce ve basın özgürlüğünün önündeki en büyük engellerden biri olan 141 ve 142. maddelerin kaldırılması kampanyasına açık destek verdi.

İzmir'e döneceğim gün Aybar, partinin basın ve araştırma bürolarında görev almak üzere İstanbul'a gelmemi önerdiği için 1962 sonunda İstanbul'a gelerek *Gece Postası* gazetesinde çalışmaya başladım. Kısa sürede genel yayın yönetmeni olduğum ve her gün işçi haklarını savunan yazılar yazdığım gazete, öğle üzeri yayımlandığı için öğlene kadar orada çalışıyor, öğleden sonra sendikada, akşamları da parti genel merkezinde militanlık yapıyordum.

Basında TİP'li Yıllarım

Yeni dönemde ilk sol haftalık dergi olarak yayımlanan *Yön*'ün giderek daha "tepeden inmecisi" bir çizgi benimsemesi, TİP'e karşı mesafeli durması karşısında parti yönetimi haftalık bir sol dergi yayımlama kararı aldı.

Haftalık *Sosyal Adalet* dergisi 1963'te Turhan Tükel'in yönetmenliğinde yayına başladı, İleride Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nı kuracak olan Süleyman Ege ile ben de kendisine derginin

Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul Türkiye İşçi Partisi kongresinde

hazırlanmasında yardımcı oluyorduk.

Partinin eli kalem tutan tüm üyeleri de dergiye yazıyordu. TİP kadrolarını da aşan daha geniş bir okur kitlesine seslenebilme düşüncesiyle ilk sayıda *Yön* hareketine yakınlığıyla bilinen DPT Müsteşarı Osman Nuri Torun'un bir yazısına da yer verilmişti.

21 Mayıs 1963 darbe girişimi olduğunda, ben hâlâ *Gece Postası* gazetesinin yayın yönetmeniydim. Hemen sıkıyönetim ilan edilerek bir dizi yasaklar konulduğundan ne *Gece Postası*'nda ne de *Sosyal Adalet*'te konuya ilişkin herhangi bir analiz ya da yorum yapmak mümkündü.

Yine de bir esnaf derneğinin hiç de siyasal yanı olmayan kongre çağrısı sıkıyönetimden izin alınmadan yayımlandığı için bir sabah vakti mevcutlu olarak önce Sansaryan Han'ına, oradan 1. Ordu Komutanlığı'na götürüldüm, ardından da Balmumcu'daki sıkıyönetim askerî mahkemesine sevk edildim.

Balmumcu'da asker nezaretinde sorgu sıramı beklerken arada bir başka askerler de mahkeme salonunun bulunduğu kata çıkıyor, bana nezaret eden askerlerle aralarında Kürtçe konuşuyorlardı. Ne konuştuklarını anlamıyordum ama konuşmada geçen bazı tanıdık isimler kulağıma takılıyordu: Musa Anter, Medet Serhat, Edip Karahan, Sait Elçi, Yaşar Kaya, Doğan Kılıç, Enver Aytekin...

Onlar, her sıkıyönetim döneminde olduğu gibi, ilk ağızda tutuklanan Kürt aydınlarıydı. Bu isimlerin her tekrarlanışında askerlerin gözleri parıldıyor, yüzlerinde belirgin bir hayranlık ve mutluluk ifadesi okunuyordu. Belli ki sözünü ettikleri kişiler, Kürt halkının varlıklarından ve mücadelelerinden gurur duyduğu çocuklarıydı.

Çoğunu şahsen ya gazetecilik ya da parti çalışmaları çerçevesinde tanımıştım. Türkiye'nin basın ve kültür merkezi o yıllarda Bâbüali'ydi. TİP'in genel merkezi de o sırada İstanbul Valiliği'nin hemen yanı başındaydı. Partiye ya da gazeteye gidip gelmek için Sirkeci'den başlayıp Divanyolu Caddesi'ne kadar uzanan "yokuş" her gün en az iki kez katedilirdi. Bu katedişlerde mutlaka Kürt arkadaşlardan bir ikisine rastlamak mümkündü. Konuşmalar da genellikle, o sırada yükseliş hâlinde olan TİP'in Kürt sorununa yaklaşımı üzerinde yoğunlaşıyordu.

Onların görüşleri, eleştirileri ve uyarılarıdır ki gerek TİP içindeki mücadelelerde gerekse daha sonraki yıllarda yönetmenliğini yaptığım *Akşam* gazetesi ve *Ant* dergisinde, sınıfsal sorunların yanı sıra Türkiye'nin halklar sorununu, özellikle de Kürt sorununu ön planda ele almamda büyük rol oynayacaktı.

Sol açılımın önemli olaylarından biri, *Cumhuriyet* gazetesinin 1962-63'te açtığı Yunus Nadi Makale Yarışması'na "Türkiye'nin Tek Kurtuluş Yolu Sosyalizm" başlıklı makalesiyle katılan Şadi Alkılıç'ın komünist propaganda gerekçesiyle tutuklanıp yıllarca hapiste yatırılmasıydı. 1967'de *Ant*'ı yayımlamaya başladığımızda Amnesty International'ın kapaktan yansıttığımız kampanyası sayesinde tahliye edilen Alkılıç, beş yıl sonra sıkıyönetim tarafından açılan ve benim de aranan sanıkları arasında olduğum TKP davasında yeniden tutuklanacaktı.

Friedrich Engels'in *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu* adlı kitabının 1962'de Sosyal Yayınlar tarafından, 1797'de idam edilen Babeuf'ün *Devrim Yazıları*'nın 1964'te Vedat Günyol ve Sabahattin Eyüboğlu'nun ortak çevirisiyle Çan Yayınları tarafından, yıllardır adının anılması bile suç sayılan Nâzım Hikmet'in *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nin 1965'te Yön tarafından yayımlanması dönemin düşün yaşamının en önemli olaylarındandı.

ANT Dergisinin Macerası

Ben 1964 yazında Türkiye'nin en eski gazetesi *Akşam*'da gece sekreteri olarak çalışmaya başlamıştım. Birkaç ay sonra da ileride Cem Yayınevi'ni kuracak olan Oğuz Akkan'ın gazeteden ayrılması üzerine 16 Ekim 1964'te genel yayın müdürlüğüne getirildim.

Göreve başladığım gün gazetenin tüm çalışanlarının katılımıyla bir toplantı yaptım. Geleneksel olarak bu tip toplantılar sadece gazeteciler arasında yapılırken bu toplantıya mürettiphane, rotatif, dağıtım ve idare-ilan servislerinin sorumlularını da davet etmiştim.

Akşam'ı solun günlük sesi hâline getirmek için kadroya sosyalist mücadelede birlikte olduğum gazetecileri aldığım gibi, sayfaları da sol aydınların yazılarına açtım. Aziz Nesin, Çetin Altan, Yaşar Kemal, Fethi Naci gazetenin devamlı yazarları oldular.

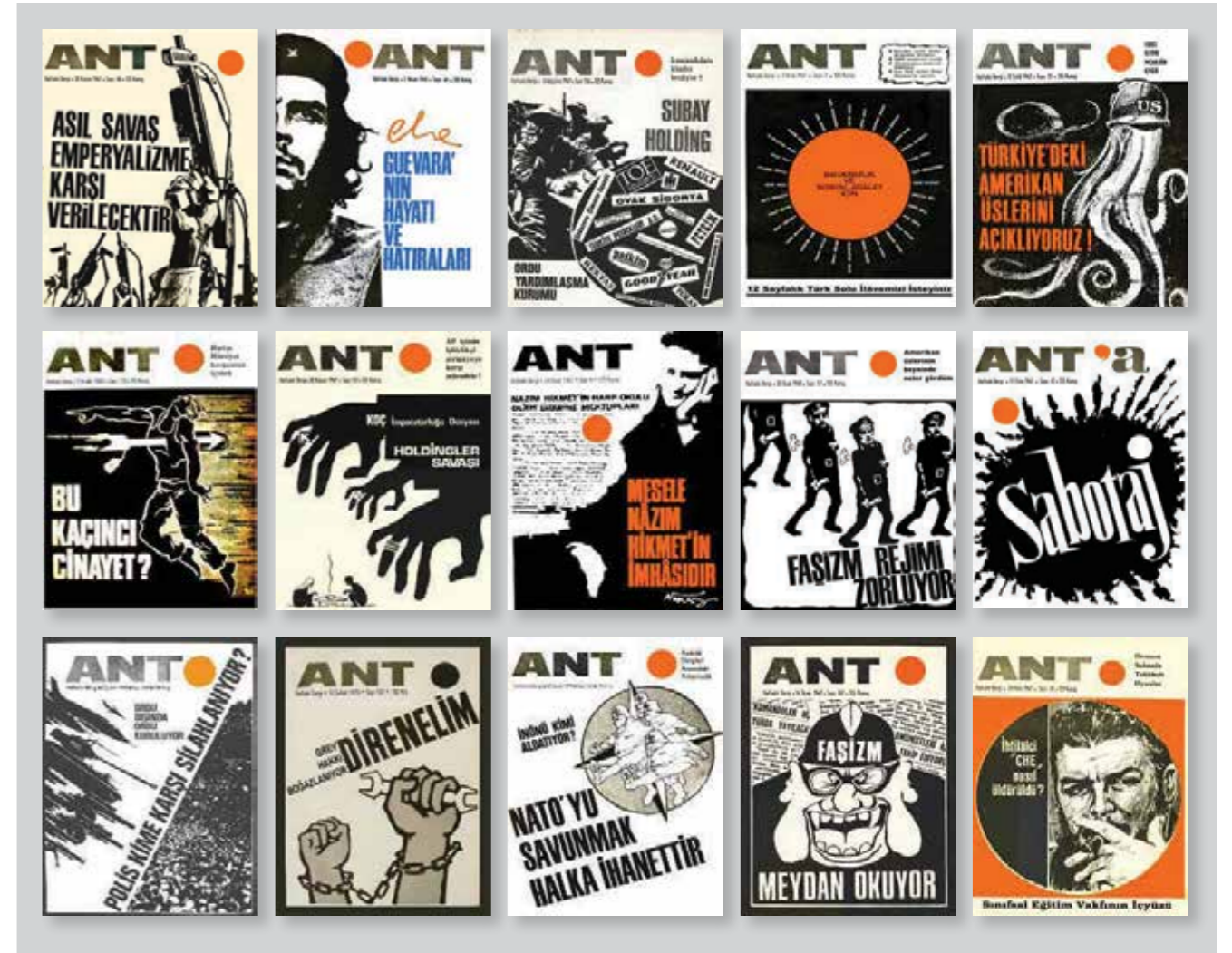
Gazetenin grafik sorumluluğunu üstlenen İnci Tuğsavul yaptığı birinci sayfa çizimleriyle işçi sınıfı mücadelesinin büyük okuyucu kitlesinde yankılanmasını sağlıyordu.

Akşam, 1965 seçimlerinde seçim kampanyasını destekleyerek Türkiye İşçi Partisi'nin on beş milletvekiliyle Meclis'e girmesinde de büyük rol oynadı.

Ancak ABD'nin açık desteğiyle AP'nin başına geçmiş olan Süleyman Demirel'in 1965 seçimlerini tek başına kazanarak başbakan olmasından sonra büyük sermaye çevrelerinin tüm sol örgütler ve yayıncılar üzerindeki baskıları daha da yoğunlaştı.

Faşizan gelişme *Akşam* gazetesini de vurmakta gecikmeyecekti.

Akşam'ın en popüler köşe yazarı Çetin Altan, 1965 seçimlerinde TİP'in İstanbul listesinden bağımsız aday olarak Meclis'e girmişti. Ancak bağımsız milletvekili olarak Meclis'te kendisine söz verilmemesi karşısında Çetin'in TİP'e katılarak parti sözcülüğünü üstlenmesinden sonra *Akşam*, AP iktidarının ve büyük sermaye çevrelerinin boy hedefi hâline geldi.

Ant dergisi, Yaşar Kemal, Fethi Naci ve Doğan Özgüden tarafından kuruldu. 1967 ve 1970 yılları arasında haftalık, sonrasında 1971 yılına kadar aylık olarak yayımlandı.

Tirajımızın sürekli artmasına karşın büyük şirketlerin reklam ve ilan vermeyi kesmesi karşısında gazetenin patronu Malik Yolaç, Çetin Altan'ı gazeteden uzaklaştırmak için bana baskı yapmaya başladı. Buna muhalefet ettiğim için 1966 yazında benim de başında bulunduğum sol kadro *Akşam*'dan tasfiye edildi.

Günlük gazetenin yanı sıra *Akşam* gazetesinin bir yan girişimi olarak sol kitaplar yayımlamak üzere bir de *Akşam* Kitapçılık Kulübü'nü (AKK) kurmuştu. Türkiye'de faşist hareketin yükselişini günbegün izlediğim ve büyüyen tehlikenin farkına vardığım için AKK tarafından yayımlanmak üzere *Faşizm* adlı bir kitap yazmıştım. Kitabın önsözünde şöyle diyordum:

Bugün Türkiye, bir faşizm tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Çıkarlarını demokratik yoldan sürdürmek imkânını bulamayacak olan sermaye çevrelerinin bugün Türkiye'de nüve hâlinde bulunan faşist kuruluşları bir politik kuvvet hâlinde demokratik düzenin karşısına çıkartmaları uzak bir ihtimal değildir. Bu bakımdan, Türkiye'nin kurtuluşunu demokratik düzende gören devrimci

kuvvetlerin, tarihe mal olmuş faşizm denemelerini incelemeleri, gereken dersi almaları ve Türkiye’de emperyalist devletlerin ve sermaye çevrelerinin desteklediği faşist hareketlere karşı ortak bir cephe kurmaları zorunlu hâle gelmiştir.

1965’te AP’nin iktidara gelmesinden sonra, sol yayınlara karşı baskı artarken sadece AP çizgisini savunan yayınlar değil, aşırı sağın çeşitli eğilimlerini temsil eden yayınlar da birdenbire artmaya başladı. Özellikle Suudi Arabistan ve Körfez emirlikleriyle ekonomik ve ideolojik bağlarını geliştiren İslamcı çevreler, yarım yüzyıllık bir aradan sonra ilk kez *Bugün*, *Bâbîâli’de Sabah*, *Bizim Anadolu*, *Yeni Asya* gibi günlük gazetelerle ve çeşitli dergilerle seslerini güçlü bir şekilde duyurmaya başladılar. Faşist hareket ise bu dönemde *Düşünen Adam*, *Türk Düşüncesi*, *Milli Hareket*, *Devlet*, *Millî Çığır*, *Millî Işık* ve *Toprak* gibi dergilerle görüşlerini yayıyordu.

Sosyalist aydınlara karşı gerek MBK gerekse daha sonra CHP’nin başını çektiği koalisyon hükümetlerinin olumsuz tavrına rağmen, 1962 başında *Yön* dergisinin yayımlanmaya başlaması, basındaki sola açılışa ivme kazandırmıştı. Ancak yayınlarında sınıf mücadelesini küçümseyerek neo-Kemalist öneriler geliştirmesi, işçi liderlerinin ve sosyalist aydınlara önemli bir kesiminin giderek *Yön*’e mesafe koymasına neden oldu.

Sendikacıların kurduğu, 1962’den itibaren sol aydınlara da katılımıyla güçlenen TİP’in Türkiye’de ilk kez işçi sınıfı adına kitlesel bir örgütlenmeyi başarması, sosyalist çizgideki süreli ya da süresiz yayınların hızla artmasını sağlamıştı. TİP çizgisindeki aydınlara o dönemde *Eylem*, *Sosyal Adalet* ve *Dönüşüm* dergilerini, Kürt aydınlara da *Dicle-Fırat* ve *Deng* dergilerini yayımlamışlardı.

Akşam gazetesinden ayrıldıktan bir süre sonra, İnci ve ben, 1967 başından itibaren Yaşar Kemal ve Fethi Naci ile birlikte haftalık sosyalist *Ant* dergisini yayımlamaya başladık.

İşsiz kaldığımız birkaç aylık dönemde benim, *Faşizm* adlı kitabımın ardından yazdığım ve kapitalist sistemi eleştiren *Kapitalizm* adlı kitap ile İnci’nin klasik Batı müziğini tanıtan *Müzik Rehberi*, AKK tarafından yayımlandıktan sonra Wright Mills’in Küba Devrimi üzerine *Dinle Yankee* isimli kitabını çevirmeye koyulmuştuk.

Çeviriyle uğraştığımız günlerde bir sabah Yaşar Kemal’den bir telefon geldi. Kasım 1966 sonlarında Türkiye İşçi Partisi’nin 2. Büyük Kongresi’nin yapıldığı Malatya’dan dönmüştü. Kongre’de yine birçok tatsız olaylar yaşanmış, özellikle Behice Boran ve Nihat Sargın’ın örgütteki Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı sempatizanı partililerin tasfiyesi için giriştikleri operasyon partiyi yeni bir krize sürüklemişti. MYK üyesi olan Yaşar Kemal, “Malatya’da olup bitenleri belki duymuşsundur. Aybar’la da konuştum, bu böyle gitmez” dedi. “Partiyi toparlamamız lazım. Hiçbir hizbin aleti olmadan partiyi destekleyecek bağımsız bir haftalık dergi çıkartılması kaçınılmaz oldu” diyordu.

Yaşar, kendisi ve benimle birlikte dergi kurucusu olarak Fethi Naci’yi önerdiğinde şaşırarak tepki göstermiştim:

Pek iyi anlayamadım. Şimdi partide yeni bir tasfiye süreci başlatılmış. Sen partiyi toparlamak için birinci tasfiye sürecinde harcanan birilerine iş birliği mi öneriyorsun?

Doğan Özgüden
Karanlıkta
Uyananlar filmi
üzerine İstanbul’da
düzenlenen
bir açık oturumda
Çetin Altan, İlhan
Selçuk, Ayperi Akalan
ve Beklan Algan ile

özellikle ‘68 direnişi döneminde devrimci gençliğin TİP’e mesafeli olmasında büyük rol oynayacaktı. Bu ayrımcı tutumun giderilmesine muhalefet edenlere dâhil olduğumuz için ben de Fethi Naci de partiden ihraç edilmiştik.

Yaşar Kemal, “Geçmişini unutulalım. Sen ve Naci, partiden ihraç edilmenize rağmen gerçek bir sosyalist tavrı gösterdiniz, partiyi hariçten desteklemeye devam ettiniz. Senin yönetimindeki *Akşam*’ın seçimlerde TİP’e verdiği destek unutulabilir mi?” diye güvence verdiği için 1967 yılı başından itibaren *Ant* dergisini yayımlamaya başladık.

Dergimiz ilk aylarında, sol mücadele tarihinde önemli bir yeri olan Tan Matbaası’nda basılıyordu. Sertellerin yönetimindeki *Tan* gazetesi yıllarca bu binada yayımlanmış, CHP’nin hazırladığı bir komplo sonucu 1945 yılı sonunda “milliyetçi” gençler tarafından tüm tesisleri yakılıp yıkılarak susturulmuştu. Serteller, yurt dışına çıkmak zorunda kaldıktan yıllarca sonra gazetenin ortaklarından Halil Lütfü Dördüncü aynı yerde bir Tan Hanı inşa ettirmiş, Tan Matbaası’nı da tüm dizgi olanakları ve rotatifiyle işler hâle getirmişti. Her hafta on altı sayfa çıkacak olan *Ant* dergisinin birinci sayısı, yazarlarımızın isimlerini güneş ışınları gibi anons eden bir kapak düzeniyle yayımlandı: Yaşar Kemal, Fethi Naci, Doğan Özgüden, Abidin Dino, Aziz Nesin, Çetin Altan, Refik Erduran, Nadir Nadi, Fakir Baykurt, Ferruh Doğan, Hüseyin Baş, İdris Küçükömer, Kemal Sülker, Mahmut Makal, Mehmed Kemal, Memet Fuat, Onat Kutlar, Rauf Mutluay, Selahattin Hilav.

Üçüncü sayfadaki ilk yorum yazısında *Ant*’ın, “Bâbîâli basınında yer verilmeyen gerçeklerin dile getirildiği, zincirlenen kalemlerin özgürce konuştuğu bir forum” olduğunu, “sosyalizmin zaferini ancak halkın demokratik mücadelesinde görenlerin, anti-emperyalist mücadeleyi sosyalist mücadele ile birlikte yürütmek kararında olanların dergisi olduğunu” vurgulamıştım.

Ant dergisinin genel yayın müdürü Özgüden, Doğu Anadolu'ya nükleer mayınlar döşenmesi planını açıkladığı için bizzat Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'ın emriyle "vatana ihanet" iddiasıyla sorguya çekildiği gün İnci Tuğsavul ve derginin yazarlarından Hüseyin Baş'la birlikte İstanbul Selimiye Kışlası'ndaki 1. Ordu Askerî Mahkemesi'nde... (Fotoğraf: Güneş Karabuda)

İlk sayıda, iş birlikçi çizgisinden dolayı Türk İş Konfederasyonu'nu terk etmiş bulunan Maden-İş, Lastik-İş, Gıda-İş ve Basın-İş sendikalarının yakında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kuracaklarını açıklıyorduk. *Ant*'ı diğer sol dergilerden ayıran en büyük özelliği, 12 Mart 1971 Darbesi'ne kadar süren yayın yaşamında militarizmi, ordunun büyük tekellerle iş birliğini belgelemesi, sendikal mücadelelere ve gençliğin direnişine geniş yer vermesi, Kürt sorununu yasaklara rağmen adını koyarak gündeme getirmesi, tüm kıtalardaki ulusal kurtuluş hareketlerine ve antifaşist direnişleri derhâl yansıtması, tüm bu konularda art arda kitaplar yayımlamasıydı.

11 Nisan 1967'de ABD'ye teslimiyetin önemli bir belgesini açıklamamız büyük olay oldu. *The New York Times* gazetesinin bildirdiğine göre, Türkiye ile yapılan bir gizli anlaşma uyarınca ABD ordusu tarafından Türkiye'nin Sovyet sınırına yakın doğu bölgelerine nükleer mayınlar yerleştirilecek, bir savaş durumunda Sovyet ordusu doğu sınırını aşıp Türkiye topraklarına girerse bu mayınlar patlatılarak daha fazla ilerlemeleri engellenecekti.

Bu anlaşma, gerçekte, Doğu Anadolu'da çoğunluğu Kürt kökenli vatandaşların toplu idam fermanıydı. Bu yayınlar karşısında ordu harekete geçti ve zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural, İstanbul 1. Ordu Askerî Mahkemesi Savcılığı'na gönderdiği çift aylı bir yazıda beni "vatan hainliği"yle, *Ant* dergisini de "Bizim Radyo'nun Türkiye'deki basın organı gibi neşriyat yapmak"la suçlayarak benim TCK'nin 153. maddesi'ne göre "askerleri kanunlara karşı itaatsizliğe ve vazifelerini ihlale teşvik" suçundan yargılanmamı emretti.

Cemal Tural, daha 1966'da genelkurmay başkanı olur olmaz bize kinlenmişti. Kendisinin antikomünist *Cuma Emirnameleri*'ni, daha sonra bu emirnameleri *Komünizmle Mücadele Elkitabı* adı altında bir araya getirerek tüm ordu birliklerine "baş emir" olarak dağıttığını *Akşam*'da manşetten açıklamıştık. Bu tutumunu köşe yazısında eleştiren Ankara Temsilcimiz İlhami Soy-sal'ı Ankara'da güpegündüz kaçırarak öldüresiye dövdürmüştü.

1967'nin Eylül ve Ekim aylarında, ABD'nin Türkiye'deki varlığını güçlendirme yolunda yeni girişimler birbirini kovalıyordu. Doğu Anadolu'ya nükleer mayınlar yerleştirilmesi konusunda ABD Savunma Bakanı Mac Namara ile Ankara'da yeni pazarlıklar yapılmış, NATO'nun düzenlediği bir tatbikat için Vietnam'da savaşmış binlerce ABD askerî havadan Anadolu topraklarına indirilmişti. ABD üslerindeki işçi grevleri de NATO Komutanlığı'nın isteği üzerine hükümet tarafından ertelenmişti.

Ant dergisinin 10 Ekim 1967 tarihli "Go Home" başlıklı kapağı.

Dahası, ABD 6. Filo'sunun İstanbul'un işgalden kurtuluşunun kırk beşinci yıl dönümünde Boğaz'a demirlemesi bardağı taşıran damla olmuştu. Bu gelişmeler karşısında, *Ant*'ın 10 Ekim 1967 tarihli 41. sayısını "Go home" sloganlı bir kapakla yayımladık, iç sayfalarda ABD aleyhtarları son eylemlere ve açıklamalara geniş yer verdik. "Go home" sayısı, *Ant*'ın Tan tesislerinde çıkan son sayısı oldu, matbaayı satın almış olan ümmetçi iş adamları grubu, dergimizin bu tesislerde dizilip basılmasını yasakladı. 2000'li yıllarda anti-Amerikan havalara giren ümmetçiler ve aşırı milliyetçiler, o yıllarda ABD emperyalizminin gönüllü fedaileriydi. Gazetelerinde antiemperyalist yazar ve eylemcilere en aşağılık ifadelerle saldırıyor, ölüm fermanları çıkarıyorlardı.

Örneğin, ümmetçi iş adamlarının yatırımıyla yayımlanan ve akıl hocalığını Necip Fazıl Kısakürek'in yaptığı *Babıalide Sabah* gazetesi, 10 Ekim 1967 tarihli sayısında açıkça şu tehditleri yayımlamıştı:

Ey Allahsız, kitapsız, dinsiz, imansız, kızıl köpekler! Ölüm, sizlere ölüm... Ey kızıl sürüleri! İslam arslanları, Türk yiğitleri kükredi. Hudutlarımızın içinde size ve sizin bütün şer organlarınıza ölüm yağdıracağız, ölüm!

Ant'ın Vatan matbaasında ancak sekiz sayfa olarak bastırabildiğimiz 17 Ekim 1967 tarihli 42. sayının tamamını Amerikan güdümlü hacıların sabotajına ayırmıştık. Bizim bu tepkimize, Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisinde verilen yanıt Kanlı Pazar'ın habercisi gibiydi:

Basit bir Müslüman'ın bile takdirinden kaçmayacak bir vazife olarak, kiraladıkları müesseseden bu gibi necasetleri temizlemekle işe başlamaları, ilk doğru ve faziletli adımlardır. Ve bundan böyle onu takip edecek adımlardan bir işarettir. Moskova lağımının fareleri, nasıl bilsinler ki, kendilerinin karanlık dediği her yerde nur ve pis gördüğü her noktada temizlik vardır. Moskof lağımının iğrenç farelerine tatbik edilecek muamele, onları, çoktan beri müstemlekeleştirdikleri "Tan" matbaasından atmak değil, büyük bir kapan içinde Marmara'ya sarkıtıp boğmaktır.

Aynı grubun yayımladığı *İttihad* gazetesinde de medyanın nasıl ümmet kontrolüne alınmak-ta olduğu müjdeleniyordu:

Daha dur bakalım, büyüğü geride. Artık istesenez de patlasınız da çatlasınız da Bâbüâli'ye el attık. Rotatifler, Kur'an ve iman hakikatlerinin neşrinde çalışacak. Müslüman gazetelerin sayısı daha da artacak; matbaaların, dağıtım şirketlerinin en yenisi, en modern Müslümanlara hizmet edecek. Tekniğin meşru dairedeki her şeyi İslamiyet'e, onun hadimlerine hizmet edecek.

Bu kanlı tehditler başka ümmetçi gazetelerde de sürdürülecekti. Örneğin *Bugün*'de Mehmet Şevket Eygi, açıkça katliam fetvası veriyordu:

Türkiye'de komünizmin himaye edildiğine, İslamiyet'in ise baltalandığına dair apaçık deliller vardır. Artık Müslümanlara düşen vazife, uyanık ve hazırlıklı olmaktır. Önümüzde taze ve ümit verici bir örnek vardır. Endonezya'daki komünist kıyımı. Yüz binlerce komünist öldürüldü. Karada vahşi hayvanlar, denizde balıklar insan etine doydular. Korkunç bir komünist kıyımı oldu. Fakat Endonezya kurtuldu.

Malatya'da yapılan 2. Büyük Kongre sonrası hayli yatışmış görünen TİP içindeki gerginlik, 1967 sonlarında, aralarında Halit Çelenk, Şekibe Çelenk, Sevinç Özgüner, Naci Ormanlar, Rasih Nuri İleri, Ahmet Say, Süleyman Ege, Umran Baran, Vahap Erdoğan, Şaban Yıldız, Muvaffak Şeref, Yılmaz Halkacı, Serol Teber, Gencay Gürsoy, Arif Damar, Bora Gözen gibi tanınmış partililerin de bulunduğu seksen dokuz üyenin Haysiyet Divanı'na sevk edilmesiyle yeni bir boyut kazandı. Kim hedef alınırsa alınsın parti içi tasfiyeciliğe karşı olduğumuz için 21 Kasım 1967'deki *Ant*'ta olayı ayrıntılarıyla yansıttıktan sonra TİP genel merkezine şu uyarıda bulduk:

İtici değil birleştirici bir disiplin muhakkak ki parti bütünlüğünün korunmasında ve "parti içi demokrasi"nin gerçekleştirilmesinde daha olumlu sonuçlar verecektir.

Ama parti yönetiminin yapıcı da olsa herhangi bir eleştiri veya uyarıya tahammülü yoktu. Aybar-Boran-Aren yönetiminin 1. Kongre'den itibaren sosyalist gençliğe karşı gösterdiği güven-sizlik ve hatta ilgisizlik, parti çizgisini pasifist bulan devrimci gençleri partinin kara listeye aldığı Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı gibi eski TKP liderlerine yakınlığıydı.

Örneğin Deniz Gezmiş o yıllarda TİP Üsküdar ilçesinin aktif bir üyesiydi. Kendisini parti çalışmalarından tanıyordum. Daha 1966'da Çorum temizlik işçilerinin yürüyüşünde, 1967 başında TMTF'ye el konulmasına karşı öğrenci direnişinde aktif yer alarak ön plana çıkmıştı.

Son derece disiplinli bir üye olmasına rağmen, kafasındaki birçok soruya parti yöneticilerinin yanıt vermemesi ya da verememesi karşısında giderek partiden uzaklaşarak Mihri Belli çevresiyle ilişkiye geçecekti. Mihri Belli'nin ilk olarak "Eski Tüfek" imzasıyla *Yön* dergisine yazdığı yazılarda birinci devrim aşamasının sosyalist devrim değil, Millî Demokratik Devrim olduğunu vurgulaması üzerine Türkiye sol hareketinde Millî Demokratik Devrim (MDD)-Sosyalist Devrim (SD) tartışmaları başlamıştı. *Yön*'ün kapanmasından sonra da Belli ve taraftarları, 17 Kasım 1967'den itibaren MDD tezini savunan *Türk Solu* dergisini yayımlamaya başladılar.

Dergide Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, Hikmet Kıvılcımlı, Erdoğan Berktaş gibi eski TKP liderlerinin yanı sıra, "millî cephe"nin nüvesini oluşturmak üzere 27 Mayıs'çılardan Suphi Karaman ve Sami Küçük'ün imzalarına da yer veriliyordu. Cuntacılarla bu yakınlık kısa bir süre sonra antikomünist eğilimi bilinen eski cuntacılar Mucip Ataklı'nın başkanlığında Devrimci Güç Birliği'nin kurulmasına kadar varacaktı.

Bu dönemde, eski TKP'lilerin sosyalist ülkelere sığınmış olan Zeki Baştımar, İsmail Bilen ve Aram Pehlivan gibi karşıtları da gerek Bizim Radyo yayımlarında gerekse bize gönderdikleri broşürlerde, özünde MDD'den farklı olmayan Ulusal Demokratik Devrim (UDD) propagandası yapıyorlardı. Oysa aynı dönemde bu ikinci grubun TİP yönetimindeki yandaşları MDD'yi işçi sınıfına ihanet olarak niteleyip "Sosyalist Devrim"cilik adına Mihri Belli taraftarlarını partiden tasfiye etmeye çalışıyorlardı. Ortada tam bir kavram ve tutum kargaşası vardı. Hep şunu öğrenmeye çalışıyorduk. TKP gerçeği neydi?

O sıralarda genç bir araştırmacının Türkiye solunun geçmişi üzerine yaptığı ilk bilimsel araştırma, daha çok kişisel suçlamalar ve hesaplaşmalar düzeyinde kalan bu döneme bir pencere açıyordu. SBF Öğretim Üyesi Doçent Mete Tunçay'ın bu çalışması *Türkiye'de Sol Akımlar I (1908-1925)* adı altında yayımlanmıştı.

Öncü'den tanıdığım gazeteci dostum Teoman Okaygün bu kitaptan yararlanarak "Mustafa Suphi Nasıl Öldürüldü?" başlıklı bir yazı gönderdi. Türkiye Komünist Partisi kurucusu Mustafa Suphi'nin parti kararıyla Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere yoldaşlarıyla birlikte Sovyet Rusya'dan Türkiye'ye dönerken nasıl katledildiğini anlatan bu yazıyı 12 Aralık 1967 tarihli *Ant*'ta "Yakın tarihin en korkunç cinayeti" başlığıyla iki sayfa üzerinden yayımladık. Parlamenter solda duraklama gözlenirken, İslamcı hareket Türkiye'de giderek daha etkin bir hâle gelmeye başlamıştı. Bunda Başbakan Demirel'in tutumu kadar, Suudi Arabistan'dan ve Körfez emirliklerinden beslenen yeşil sermayenin Türkiye ekonomisinde giderek daha fazla söz sahibi olmaya başlaması da büyük rol oynuyordu.

Kanlı Pazar'ın ilk provası da 3 Mart 1968'de Taksim Meydanı'nda İslamcı kuruluşlar tarafından organize edilen Şahlanış Mitingi'nde yapıldı. Bu gelişmeler sırasında Türkiye Odalar Birliği'nin (TOB) genel sekreteri ümmetçi Necmettin Erbakan'ın Demirel'e karşı "başbakan yedeği" olarak hazırlanmaktaydı. 19 Mart 1968 tarihli *Ant*'ta, Türkiye'de "Müslüman Kardeşler" tarafından desteklenen İslamcı örgütlenmenin kimler tarafından nasıl yürütüldüğüne dair geniş bir analiz ve de bu örgütlenmenin ayrıntılı bir şeması yer alıyordu. Şemaya göre, İslamcı hareket, İlim Yayma Cemiyetleri, İslam enstitüleri, imam hatip okulları, Kur'an kursları, komünizmle mücadele dernekleri, MTTB, Yeşilay, Hademe-i Hayrat cemiyetleri temelinde örgütleniyordu, hareketin müstakbel başbakan adayı ise TOB Genel Sekreteri Necmettin Erbakan'dı. Haftalık dergide İslamcı faşist hareketin gelişmesine karşı mücadele verirken, 1968 Mayıs'ından itibaren *Ant* kitaplarının yayımına başladık. Tüm dünyada antiemperyalist hareketin güçlendiği, ulusal kurtuluş savaşlarının ve sosyal devrimlerin sömürgeciliğe ve Yankee hegemonyasına arka arkaya ağır darbeler indirdiği bir dönemden geçiyorduk. *Ant* dergisinde olduğu gibi *Ant* Yayınları'nda da bu mücadelelerin Türkiye halklarına tanıtılmasını yayın politikamızın ana iki çizgisinden biri olarak belirlemiştik. Diğer çizgi ise Türkiye realitesini yansıtacak telif kitaplarının yayımlanmasıydı.

Ant'ın ilk iki kitabı, Emile Burns'ün *Marksizmin Temel Kitabı* ile Che Guevara'nın *Savaş Anıları* ile Türkiye'de yeni bir devrimci dalga'nın başladığı günlerde yayımlandı. Bu iki

kitabın çıkışını anons ettiğimiz 18 Haziran 1968 tarihli *Ant*'ın kapağında “Boykot: Gençlik üniversite yönetiminde söz hakkı istiyor” sloganı ve rektörlüğü işgal eden gençlerin bir fotoğrafı yer alıyordu. İç sayfada da Deniz Gezmiş'in başını çektiği öğrenci yürüyüşünün ünlü fotoğrafı...

Avrupa'da '68 patlamasının fitilini yakan, devrimci öğrenci lideri Kızıl Rudi'nin Berlin'in batı kesimindeki Kurfürstendamm'da 11 Nisan 1968'de güpegündüz vurulmasıydı. Öğrenci eylemleri, üniversite işgalleri bu olaydan sonra İtalya'ya, Fransa'ya sıçramıştı. Türkiye'de ilk üniversite boykotu ise tam iki ay sonra, 11 Haziran günü Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, ertesi gün de İstanbul Hukuk Fakültesi'nde patlak vermişti. Bu iki aylık sürede *Ant* bürosunda saatlerce ülke sorunlarını tartıştığımız devrimci öğrenci liderlerinin gelişmeleri nasıl dikkatle izlediklerini, sırf moda uymuş olmak için benzer eylem koymaktan nasıl kaçındıklarını çok iyi anımsıyorum. Çünkü hepsi zaten kavganın içinde, ön safındaydılar.

Rudi'nin vurulmasından haftalarca önce Deniz Gezmiş, Mehdi Başpınar, Rifat Çaldırık, Raif Ertem, Bozkurt Nuhoğlu, Mustafa Lütfü Kıyıcı, Mustafa Gürkan iktisadi ve ticari ilimler öğrencilerinin uluslararası derneği AIESEC'in İstanbul'daki toplantısında Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ü protesto ettikleri için tutuklanmışlar, adliye mahzenlerinde lastik hortumlarla dövülerek işkenceden geçirilmişlerdi.

İbrahim Kaypakkaya'yı anımsıyorum. *Ant*'a sık sık gelirdi, siyasi ve sosyal konularda sohbet ederdik. Rudi'nin vurulmasından birkaç hafta önce, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda fikir kulübü kurdukları için arkadaşlarıyla birlikte okuldan atılmıştı. Bunun üzerine yine *Ant*'a gelmiş, daha örgütlü, daha sonuç alıcı mücadelelere hazırlandıklarını büyük bir coşkuyla anlatıyordu. Mayıs ortalarında Abidin Dino'nun Paris'ten yolladığı notları yayımladık:

Kızlar ateş gibi, oya işlercesine kaldırım taşlarını söküyorlar tıkr tıkr... Kapıcı karıları gençlerden yana, bence iktidar tehlikede!

İstanbul'da '68 isyanının eğitim boykotu aşaması, 25 Haziran'da sona erdi. Günlerdir üniversite damlarında nöbet tutan Ragıp Zarakolu, *Ant*'ta yayımlanmak üzere boykot eylemini şiirsel-leştiren o çok sevdiğim notlarını getirdi:

Rektörün blöfü yenildi ve muhatap olarak alınma sağlaştı... Günlerdir bahçede çalan davul zurnanın uğultusu ve halay çekenlerin görüntüsü kafamda... Ve her sabah, bazen eşsiz olan güneşin doğuşları... Sabahın serinliği ve sessizliği... Sabah erkenden işlemeye başlayan tezgâhlar...

“Emekçilerin uyanışı!”

Fransa'daki öğrenci hareketi, çoktan işçi hareketiyle kaynaşmıştı. De Gaulle iktidarı gidiciydi. Türkiye'de de sendikacılarla gençler arasında bir diyalog başlıyordu. Maden İş'ten Kemal Türkler'le, Şinasi Kaya'yla, Lastik İş'ten Rıza Kuas'la, daha birçok sendikacı dostlarla kâh sendika lokalinde

Kemal Sülker, Mehmet Ali Aybar, Rıza Kuas, Behice Boran ve Sina Pamukçu'nun da bulunduğu TİP yönetim kurulu toplantı halinde

kâh *Ant* bürosunda kâh Kazancı Yokuşu'ndaki evimizde sabahlara kadar tartışıyorduk. Hepsi de aynı zamanda TİP yöneticisiydi. Ama işçi lideri olarak yeni gelişen dinamiklerin farkındaydılar, soruyorlar, tartışıyorlardı. Öğrenci hareketi artık “Ordu-Gençlik el ele”yi aşmaya yöneliyordu. *Ant* dergisinde ve yayınlarında işçi sınıfının ve devrimci gençliğin mücadelesini yansıtır desteklerken basın özgürlüğünün genişletilmesi, medyanın egemen çevrelerin kontrolünden kurtarılması için yoğun bir mücadele veriyorduk. Derginin son sayfasında her hafta basındaki rezaletleri, kirli pazarlıkları, sol ve demokratik güçlere karşı provokasyonları sergiliyor, Anadolu'da büyük olanaksızlıklar içinde fikir mücadelesi veren yerel basını destekliyor, sesini duyurmaya çalışıyorduk. AP iktidarının basın özgürlüğünü sınırlamak için yeni yasal önlemler hazırlaması üzerine Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Basın Enstitüsü, basının kendi kendini kontrolünü sağlamak amacıyla Mayıs 1968 sonunda Basın Sarayı'nda yurt dışından gazetecilerin de katılacağı dört günlük bir seminer düzenlemişlerdi. Abdi İpekçi benim de mutlaka katılmamı istiyordu. İpekçi mutlaka iyi niyetliydi, bu konuda ortak bir deneyimimiz de vardı. İkimiz de 27 Mayıs'tan sonra kurulan Basın Şeref Divanı'nın üyelerindendik. Ancak tiraj ve kâr peşinde koşan büyük gazetelerin sabotajları sonucu bu kuruluş başarısızlığa uğramıştı. Konferansa çeşitli ülkelerden gazeteciler davet edilmişti ama katılımcılar arasında, tüm basın davalarında gazetecilerin mahkûmiyeti lehinde fetva veren Prof. Sulhi Dönmezer gibi gedikli bilirkişiler de vardı. Toplantının sonuncu günü konuşan Dönmezer, gönüllü olarak kurulmuş teşekküllerin başarısızlığı karşısında, kanuna dayalı bir Basın Barosu ya da Yüce Basın Divanı kurulmasını önerince söz aldım, “Avrupa'dan gelen meslektaşlar bilmezler ama hatırlatmak zorundayım” dedim:

Burada benden önce konuşan kişi, yüzlerce gazeteci hakkında sürekli “hapsedile” fetvası veren bir basın ve özgürlük düşmanıdır. Böyle bir toplantıda bu kişiye konuşma olanağı verilmesi tek kelimeyle skandaldır.

Ardından da medya büyük sermayenin kontrolü altında kaldıkça bu yeni kendi kendini kontrol mekanizmasının da büyük gazetelere asla söz geçiremeyeceğini, olsa olsa bu yeni girişimle sol ve demokrat medyaya karşı yeni bir baskı unsuru yaratılmış olacağını söyledim. Bunun üzerine cemiyet başkanı Burhan Felek kürsüye geldi, benden “Doğan evladım” diye bahsederek görüşlerimi çürütmeye çalıştı. Tekrar kürsüye gelerek, “Sayın Felek, ben sizin evladınız falan değilim, başkan bulunduğunuz cemiyetin eşit haklara sahip bir üyesiyim ve de özgür

bir gazeteciyim. Dile getirdiğim gerçekleri pederşahi laf ebeliğiyle örtbas edemezsiniz” dedim. Toplantı sonunda Abdi İpekçi de yanıma geldi, “Doğan, çok güzel konuştun. Felek’e karşı sert konuştun ama tespitlerine de katılıyorum. Tespitlerde beraberiz ama çözümde ayrılıyoruz. Daha önce *Milliyet*’te birlikte çalışırken de ayrı düşmüştük” dedi.

“Sence nerede ayrılıyoruz?” diye sordum, “Çok iyi biliyorsun”, diye yanıtladı: “Sen devrimci-sin, bense evrimciyim.”

18 Temmuz 1968...

Demirel’in polisleri, Akdeniz’de hiçbir limana giremeyen Amerikan 6. Filo’sunun İstanbul’a gelişini protesto eden devrimci gençleri sindirmek için bir gece yarısı Gümüşsuyu’ndaki Teknik Üniversite’yi basarak Vedat Demircioğlu’nu komaya soktular. Ertesi gün Yaşar Kemal’le birlikte üniversiteyi ziyaret ederek gençlerle röportaj yaptık. Yaşar’ın röportajının başlığı: “Bu Kanın Hesabı Er Geç Sorulacak!” Benim yorumumun başlığı: “Bu Bir Ulusal Kurtuluş Savaşıdır!” *Ant*’ın kapağı ise: “Kanlı imha planı”. O sırada tüm sağcı-ümmetçi yazarlar gibi Şule Yüksel Şenler de 22 Temmuz 1968 tarihli *Bugün*’de, *Ant*’ı hedef gösteriyordu:

Her sahifesi işçiyi, köylüyü, esnaf, memur, talebe ve halkı hükümete, düzene, zengine, patrona ve NATO’ya karşı tahrik ve isyana teşvik edici yazılarla dolu sol cenahın en cüretkâr neşir organı olan *Ant* mecmuası memleketimizde cereyan eden müessif hadiselerin başlıca müsebbibi, kışkırtıcısı ve hazırlayıcısıdır.

Devlet artık devrimci gençliğe karşı alenen terörist bir saldırıya geçmişti. Bu durumda gençliğin pasif kalması, direnmemesi, protesto eylemlerine girişmemesi mümkün değildi. TİP yönetimi bu direnişe önderlik etmek yerine, “Provokasyona düşmeyelim” anlayışıyla kendisine yakın FKF üyesi gençlerin direniş eylemlerine katılmasını yasaklıyordu. Aybar’ın olaylar karşısında gençlere, protesto eylemlerine girmektense tepkilerini karşılaştıkları Amerikalılara sert bir yüz ifadesiyle bakarak göstermeleri talimatını vermesi bardağı taşıran damla oldu. “Bakış talimatnamesi” gençler arasında artık bir espri konusu oldu.

Teknik Üniversite baskınına tepki olarak Dolmabahçe’ye yürüyüşe geçildiğinde, parti merkezi kendisine yakın gençlere bu eyleme kesinlikle katılmamaları talimatını vermişti. Bu yüzden gençlerin bir kısmı TİP İstanbul İl Merkezi’ne komşu olan *Ant* bürosunda toplanmışlar, pasifize edilmenin ezikliği içinde parti yönetimine tepkilerini dile getiriyorlardı. Vedat Demircioğlu, 24 Temmuz sabahı hastanede can verdiğinde ayrışma daha da hızlandı. Cenaze töreninin büyük bir devrimci gösteriye dönüşmesinden korkan polis, Vedat’ın tabutunu bilinmeyen bir yere kaçırdı. Bunun üzerine üniversiteli gençler, temsili bir tabutla Cağaloğlu’nda protesto gösterisi yaparak polisle çatışmaya girdiler. Buna karşılık FKF’li gençler, İstanbul Valiliği önünde bir oturma eylemi yaptılar. Oturmalarıyla birlikte de polis tarafından derdest edilerek polis taşıtlarına dolduruldu. Bu pasifist eyleme isteksiz katılan gençlerin kendileri bile bu eylemi

Ant dergisi, sayı: 84
6 Ağustos 1968

için bir marş besteledim. İstersen devrimci gençlerle temas kur, sizin evde toplanalım, bu marş kendilerine bizzat öğretilip söyleteyim” dedi.

Osman Saffet Arolat, derhâl arkadaşlarıyla temas kurdu. O akşam bizim Kazancı Yokuşu’ndaki dairemizde yirmi-otuz kadar gençle birlikteydik. Aralarında henüz ismi duyulmamış olan Rahmi Saltuk da vardı, sazıyla gelmişti. Türküyü Ruhi Su ile birlikte tekrar tekrar söyledik:

*Demircioğlu bir değil
Halkımız gibi çoğul
Belki siz de gördünüz
Geliyor çağıl çağıl*

Bizzat Demirel’in ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan’ın talimatıyla gençliğe karşı polis terörü şiddetlenirken, Alparslan Türkeş’in liderliğindeki Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi aşırı sağlı silahlı vurucu bir güç hâline getirmek üzere büyük bir seferberlik başlatmıştı. Eski MBK üyesi Dünder Taşer’in komutasında Bozkurt’ları “komando” olarak yetiştirmek üzere açılan kamplardan birinin yerini tespit ederek 3 Eylül 1968 tarihli *Ant*’ta fotoğraflarıyla belgeledik. Bozkurtlar o sıralarda Türkiye’nin iki büyük öğrenci federasyonunu, Millî Türk Talebe Birliği ve Türkiye Millî Talebe Federasyonu’nu ele geçirmişlerdi. CKMP’nin komando kampları da çoğunca MTTB’nin gençlik kampları görüntüsü altında kuruluyordu. Daha önce ilerici gençlerin yönetiminde bulunan TMTF, mahkeme kararıyla yediemin olarak sağcı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a teslim edildikten sonra aşırı milliyetçilerin üssü hâline gelmişti. TMTF binası *Ant*’ın bürosuna çok yakın olduğu için sık sık tehdit ve saldırılara uğruyorduk.

CKMP'nin komando örgütlenmesi hızla gelişir, Bozkurtlar büyük kentlerde ilerici öğrenci derneklerine, kongrelerine art arda baskınlar düzenlerken Vietnam'da CIA sorumlusu olarak görev yaptıktan sonra Türkiye'ye ABD Büyükelçisi olarak gelen Robert Komer'in giriştiği sinsi istihbarat ve kışkırtma faaliyetleri devrimci çevrelerde büyük tepkilere yol açıyordu.

ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş'ın 6 Ocak 1969'da Komer'i üniversitede yemeğe davet etmesi, bardağı taşıran damla olacak, bir grup devrimci genç büyükelçinin arabasını ateşe vererek tepkilerini ortaya koyacaklardı. Tam da o günlerde ABD 6. Filo'sunun yeniden İstanbul Limanı'nı ziyarete gelmesi açıkça yeni bir provokasyondur. Filonun bir önceki ziyaretinde Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesinin üzerinden daha bir yıl dahi geçmemişti. Ziyarete karşı arka arkaya bildiriler yayımlanıyordu. Ziyaret öncesi yayımlanan *Ant*'in kapağında bu tepkileri "17 Temmuz'u unutmadık... Katil filo defol" cümleleriyle özetliyorduk. Filonun ziyaretine karşı devrimci sendikacılar da harekete geçmişti. Toplantı üzerine toplantı yapılıyordu. DİSK ve ona bağlı sendikaların yöneticileriyle devrimci gençlik liderleri, 16 Şubat Pazar günü Dolmabahçe'den Taksim'e bir protesto yürüyüşü organize etmeye karar verdiler. Aşırı milliyetçi ve de dinci kuruluşların bu kitlesel gösteriyi gerekirse kan dökerek dağıtmak için hazırlıklar yapmaya başladıkları haberleri geliyordu. İstanbul o günlerde gerçekten kaynıyordu. Belki de II. Dünya Savaşı sonrası Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'ye gelişinde olduğu gibi, gece hayatı ve fuhuş sektörü yeniden hareketlenmişti. Vücutlarını satarak geçim sağlamaya çalışan kadıncağızlar, en seksi kılıklarıyla, oturduğumuz Kazancı Yokuşu'ndan Kabataş'a doğru akın akın iniyorlardı. Bâbiâli medyası gece kulüplerinde dansözlerle birlikte göbek atan 6. Filo komutanının resimleri doluydu. Bu curcunadan yararlanarak hükümet anayasada tanınmış özgürlükleri daha da kısmak üzere Nizamı Koruma Kanun Tasarısı'nı alelacele Meclis'e indiriyordu. Sağcı ve İslamcı medya İstanbulluları antiemperyalist gençliğe karşı kışkırtmak için her türlü provokasyona başvuruyordu. Beyazıt Kulesi'ne Vedat Demircioğlu'nun resminin asılması olayı, "Beyazıt Kulesi'ne kızıl bayrak çekildi" diye veriliyordu.

Nihayet protesto yürüyüşünün yapılacağı gün geldi çattı. Pazar sabahı başta Beyazıt Camii olmak üzere birçok camide cihat namazları kılındığı haberleri geliyordu. Dolmabahçe Camii'nin önünde de Boğaz'a demirlemiş 6. Filo'yu kible seçerek cihat namazına duranlar olduğu bildiriliyordu. Ama asıl kümelenme Taksim Gezisi'nde idi.

İnci'nin yakalandığı sarılık iyice azmıştı, sürekli kusuyor, fenalık geçiriyordu. Bir nöbetçi eczaneden doktorun yazdığı ilaçları aldıktan sonra Taksim Alanı'na girmeye başlayan korteje katılmak üzere koşuyordum ki Taksim Gezisi'ndeki sopalı, silahlı saldırganlar, toplum polislerinin açtığı geçitten yararlanarak birdenbire "Allahu ekber", "La ilahe illallah", "Komüniste, gâvura ölüm" naralarıyla göstericilerin üzerine saldırmaya başladı. Silahsız yürüyüşçülerin bu ani saldırıya karşı direnmesi mümkün değildi. Herkes canını kurtarabilmek için kendisini yan sokaklara atmaya çalışıyordu. Biz bir grup Kazancı Yokuşu'na yöneldik. Gözü dönmüş kalabalık naralar atarak arkamızdan kovalıyordu. Yokuştan aşağı inerken sağ tarafta "İkebana" adlı bir çiçekçi dükkânı vardı. Koşanların bir kısmı oraya sığınmaya çalışıyordu. Oysa oraya sığınmak ölüm demektir, içeride

21 Şubat 1969 tarihli FKF'lilerin yayımladığı "Kanlı Pazar" özel sayısı

Yorum'da "Artık anayasa değil, yasalar değil, kaba kuvvet konuşuyor... Saldırmak için değil, savunmak için kuvvet, savunmak için örgüt! Sosyalistler, devrimciler, bugüne kadar küçük hesaplarla birbirlerini yemelerinin, bölük pörçük olmanın bedelini ödediler Kanlı Pazar'da...

Artık her eylem, polise, idareye güvenmeden, en az sağcı saldırganlar kadar güçlenmiş, örgütlenmiş kuvvetlerle ve mutlak bir disiplin içinde yapılmalıdır" diyordum. Mayıs 1969'un önemli gelişmelerinden biri, yıllardır değil kutlanması, adının anılması dahi yasaklanan 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın DİSK yönetimi tarafından yayımlanan, *Ant*'ta da tam metin olarak yayımlandığımız bir bildiriyle kutlanmasıydı. Devrimci gençlik örgütleri de bu kutlamaya bildirileriyle katıldılar. O sırada öğrenci liderlerinden Harun Karadeniz, ilkokullarda okutulan alfabenin sınıfsal eleştirisini yaparak *Ant*'ta yazmaya başlamıştı. FKF kurucularından Osman Saffet Arolat ise nerede grev varsa, nerede öğrenci direnişi varsa, nerede sosyal içerikli bir sanat ya da kültür gösterisi varsa oradaydı. Gözlemlerini haber ya da röportaj olarak *Ant*'a yazıyordu. Zamanın İçişleri

kıstırıp öldürmeleri işten değildi. Çevreyi iyi tanıdığım için, "Sakın ha! Aşağıya koşun, aşağıya!" diye bağırarak kendim de yokuş aşağı koşmaya başladım. Yokuşun biraz aşağısındaki Ülker Sokak kavşağına vardığımızda arkamızdan kovalayan kalmadığını fark ettik. Belli ki geriye dönüp meydana kalanlara saldırmayı daha sonuç alıcı bulmuşlardı. Kendisini saldırdıktan ağır yaralı olarak kurtarılmış bir genç yanı başımda yere yıkılmış inliyordu. Tesadüfen o civarda bulunan bir taksiyi çevirdim, yaralıyı bindirip "İlk Yardım'a çek" dedim. Galiba İlk Yardım'a ilk varanlar bizlerdik. Yaralıyı hemen tedaviye aldılar. Tekrar aynı arabayla Kazancı Yokuşu'na koşturdum. Birkaç yaralıyı daha İlk Yardım'a götürdüm. O sırada başka arabalarla, ambulanslarla da arka arkaya yaralı taşınmaya başlamıştı. Tanıdık kimse olup olmadığını anlamak için sedyelere bakıyordum ki saldırının iki kurbanından birinin, cesediyle karşılaştım. Karnı deşilmiş, barsağı dışarı fırlamıştı. Olaylar üzerine hazırladığımız "Artık yeter bu kanlı iktidar" kapaklı *Ant*, Kanlı Pazar'ı hazırlayan tahrik ve teşvikleri belgeleriyle ortaya koyuyordu. "Gerçeği Bilelim" başlıklı

Bakanı Faruk Sükan, Meclis'te yaptığı bir konuşmada, İstanbul'daki bütün işçi hareketlerinin Arolat tarafından kışkırtıldığını ileri sürerek "aşırı sol"un bu faaliyetlerinin adım adım takip edildiğini açıklamıştı. Bakanın bu açıklamaları üzerine Arolat, Mayıs 1969 ortalarında toplum polisleri tarafından pusuya düşürülerek tutuklandı. 3 Haziran 1969 tarihli *Ant*'ın "Fethin 516. yılında İstanbul kapitalist işgali altında" kapağıyla yayımlanan sayısıyla sadece Türkiye büyük sermayesinin değil, aynı zamanda dünya kapitalist zirvesinin de boy hedefi hâline geldik. Türkiye kapitalizmi açısından o günler iki önemli olay üst üste gelmişti. Birincisi, daha önce Türkiye Odalar Birliği genel sekreterliğinden uzaklaştırılan İslamcı Necmettin Erbakan'ın, yeni kongrede Anadolu kapitalistlerinin desteğini alarak TOB Genel Başkanlığı'nı ele geçirmeydi. Aslında Suudilerin başını çektiği İslami hareketin Türkiye'de etkin olmak için nasıl bir plan uyguladığını ve Erbakan'ın ileride Demirel'in yerine başbakan olmak üzere hazırlandığını bir yıl önce belgeleriyle açıklamıştık. Erbakan'ın bu zaferinin hemen ardından, tüm dünya kapitalistlerini bir araya getiren Uluslararası Ticaret Odası'nın kongresi İstanbul'da toplanacaktı. Dünya kapitalistlerini en iyi şekilde ağırlayabilmek için devletin tüm olanakları seferber edilmiş, yapımı yirmi üç yıldır süren Taksim'deki İstanbul Kültür Sarayı birçok eksiklere rağmen alelacele kullanıma açılmıştı. Uluslararası Ticaret Odası'nın genel başkanı Arthur K. Watson ki aynı zamanda çok uluslu IBM'in idare meclisi başkanıydı, İstanbul'a gelişinde resmî törenlerle bir imparator gibi karşılanmıştı. Ağırhama komitesinde Vehbi Koç, Sakıp Sabancı ve Nejat Eczacıbaşı'nın yanı sıra İstanbul Valisi Vefa Poyraz, Belediye Başkanı Fahri Atabey ve de Türk ordusundan Selami Pekün adında bir general bulunuyordu. Dünya kapitalistlerinin toplantısını kamuoyuna olumlu göstermek ve tepkileri önlemek için de Bâbüalî'nin başlıca medya şeflerinden oluşan bir Halkla İlişkiler Komitesi kurulmuştu. *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Necati Zincirkıran, *Milliyet* Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi, *Cumhuriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ecvet Güresin ve *Akşam*'ın patronu Nur Okten komitede yer alıyordu. Kültür Sarayı'ndaki kongrenin açış konuşmasına Mr. Watson, *Ant*'a saldırarak başladı:

Size bu sabah ne söyleyebileceğimi haftalardır düşündüm. Dünya iş âleminde geçmiş iki yılı size özetleyecek, benim görüşüme göre nerede olduğumuzu size söylemeye çalışacak ve nereye gidebileceğimize ait tahminimi sizinle paylaşabileceğim bir yol bulmak istedim. İlhamımı sonunda, hiç umulmadık bir yerde, bir küçük İstanbul gazetesinde buldum. Makale yazarının inançları, anlayışına göre Mao Çe Tung'un biraz daha solunda...

Watson, "Ben bu makaleyi ciddi olarak ele almak niyetindeyim. Makale yazarına direkt olarak cevap vereceğim" dedikten sonra *Ant*'ın UTO Kongresi'ne ilişkin haber ve yorumlarından paragraflar alıyor ve yanıt niyetine kapitalistlerin tüm dünyada ne denli insani bir rol oynadıklarını anlatıyordu... Oysa o günlerde kapitalistlerin çıkarları uğruna Vietnam Savaşı tırmandırıyor, Latin Amerika'da, Afrika'da, Asya'da, hatta Yunanistan örneğinde olduğu gibi Avrupa'da faşizan darbeler birbirini kovalıyordu. Bâbüalî medyası, genel yayın müdürleri de tezgâha ortak edildiğinden, "güleryüzlü kapitalizm" propagandasına geniş yer veriyor, yedi düvelde gelmiş

kapitalist eşlerinin hamam sefalarını *Binbir Gece Masalları* havasında yansıtıyordu. Kongreden sonra çıkan ilk *Ant*'ta tüm bu pislikleri ayrıntılarıyla verdik. "Başkapitalist Watson'a" başlıklı baş yazıda şunları yazıyordum:

Evet, *Ant* sosyalist bir dergidir, soldadır. Tarihin çarkı senin çıkarlarından yana değil, ezdiğiniz, sömürdüğünüz, katlettiğiniz dünya halklarından yana dönmektedir. Bu çark, er geç, temsil ettiğin korporasyonlar kapitalizmini çiğneyip geçecektir. Tabii, güçlerini o halklardan sömürdükleri servetler üzerine kuran küstahları da...

Kemalizm'in ve Türk ordusunun "ilerici" olduğuna dair Komintern'in dayattığı tezler, solun tüm kesimleri gibi bizleri de uzun süre etkilemişti. Çoğu halk çocukları arasından çıkmış alt kademedeki subaylara bir türlü aynı gözle bakamıyor, bir kriz anında onların da işçi sınıfıyla, devrimci güçlerle birlikte saf tutacağını umuyorduk. Ama 27 Mayıs Darbesi'nden sonra ABD'nin dayatmasıyla kurulan Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), alt kademe subaylar da astsubaylar da dâhil, ordunun tüm personelini giderek halk kitlelerinden uzaklaştırıyor, hâkim sınıfların cephesine sürüklüyordu. Bu tuzağı açığa vurup ordunun "devrimci" güç olduğu yanılığısına artık son vermek gerekiyordu. 5 Ağustos 1969 tarihli *Ant*'ta ilk çıkışı yaptık. "Subay Holdingi'ne doğru" titrini taşıyan kapakta OYAK'ın tüm şirketlerinin ve yabancı sermayeli ortaklarının amblemleri yer alıyordu. Orta iki sayfayı kaplayan incelemenin başlığı ise "Ordu kapitalistliğe itiliyor" idi.

Bu mücadele sürecinde farklı çizgideki devrimci gençlik liderlerinin görüşlerini yapıcı bir şekilde yansıtmaya da büyük önem veriyorduk. Güray Tekinöz'ün hazırladığı "Devrimci Gençlik Liderleri Konuşuyor" başlıklı bir dizide Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) başkanı Atilla Sarp ile TİP çizgisindeki Sosyalist Gençlik Örgütü'nün (SGÖ) genel sekreteri Nihat Akseymen'in görüşlerine eşit yer ayırmıştık.

O dönem tanıdığım devrimci gençlik liderleri arasında 12 Eylül Darbesi'nden sonra Diyarbakır Zindanı'nda hayatını yitirecek olan Necmettin Büyükkaya'nın özel bir yeri var. Tüm gençler gibi o da sık sık *Ant*'a geliyor, özellikle Kürt sorunu üzerine söyleşiyorduk. Yusuf Aslan'ın, Hüseyin İnan ve arkadaşlarının *Ant*'ta yaptıkları açıklamalar Necmettin'i de çok etkilemişti. Ortadoğu Devrimci Çemberi'nde Kürt halkının da kendi örgütleriyle ama Türk devrimci örgütleriyle de eşitlik temelinde tam bir dayanışma ve güç birliği içinde yer alması gerektiğini söylüyor, bunun olanaklarını tartışıyordu.

Mart 1970 ortalarında Necmettin ve arkadaşları büyük sevinç içinde müjdeyi getirdiler. İstanbul'da Devrimci Doğu Kültür Ocağı'nı kuruyorlardı. Lokalin açılışını, o günlerde yayımladığımız Nehru'nun *Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar* adlı eserinin çevirmeni yazarımız Mehmet Emin Bozarslan'ın da konuşmacı olarak katıldığı bir toplantıyla yaptılar. "Türkiye halkları" ifadesinin *Ant*'ta yer almaya başlaması DDKO'nun kuruluşundan sonra oldu. DDKO, Bağımsızlık Haftası nedeniyle "Türkiye halklarına" hitaben yayımladığı bir bildiriye şöyle diyordu:

Artık dünyadaki ve özellikle Ortadoğu'daki mazlum halkların emperyalizme karşı bağımsızlık savaşlarında Türkiye halklarının da kesin yerlerini almaları gerekir. Ortadoğu'da emperyalizme karşı verilecek savaş, Ortadoğu Devrimci Çemberi içinde Türkiye halklarının gerçekten kardeşçe ve birlikte mücadeleleriyle kazanılacaktır.

Ant'ta çıkan yazılardan dolayı hakkımızda açılan davaların sayısı hızla artmaya başlamıştı. Yaşar Uçar ve Alpay Kabacalı'dan sonra Osman Saffet Arolat da ağır ceza tehdidi altındaydı. Bu nedenle, Temmuz 1970'ten itibaren *Ant*'ın sorumlu müdürlüğünü önce ben üstlendim, ardından dergi kapatılıncaya kadar bu riskli görevi İnci devraldı. *Ant*'ın bu döneminde gençlik liderlerinden Osman Saffet Arolat, Harun Karadeniz, Faruk Pekin, Ragıp Zarakolu, Işıl Türkben, Sıtkı Coşkun, Toygun Eraslan, Fahri Aral, Ersin Kaya, Erol Tulpar, Süleyman Balkan, Güray Tekinöz, Müfide Aynibal, Yücel Yaman da yazı kurulumuzda yer alarak mücadelemize büyük katkı sağladılar.

Giderek artan baskılar ve ekonomik güçlüklerden ötürü *Ant*'ı 1 Mayıs 1970'ten itibaren aylık olarak sürdürmek zorunda kaldık.

12 Mart Karanlığı

Sadece *Ant* değil, hangi çizgide olursa olsun, dönemin tüm sol dergileri ve yayınevleri aynı baskı ve teröre direnerek büyük bir yüreklilikle mücadelelerini sürdürüyorlardı.

Kemal Çukurkavaklı'nın Ankara'da yayımladığı *Yenigün* gazetesi, MDD çizgisindeki arkadaşların yayımladıkları *Türk Solu*, *Aydınlık Sosyalist Dergi* ve *Proleter Devrimci Aydınlık*, TİP yönetimindeki bölünmeden sonra Boran-Aren taraftarlarının *Emek*, Aybar taraftarlarının *Forum*, Kıvılcımlı taraftarlarının *Sosyalist*, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının *Devrim* dergileri '68 döneminin yayın yaşamına damga vurdular.

Anadolu'nun çeşitli illerinde büyük güçlüklerle yayımlanan sol gazete ve dergilerin mücadelesini *Ant* dergisinin son sayfasında sürekli yansıttığımız gibi, sol yayınevleriyle de sürekli dayanışma içindeydik.

1970 yılında Ağaoğlu, Ataç, Bilgi, Bilim ve Sosyalizm, Cem, Çan, De, Doğan, E, Ekim, Gerçek, Habora, Hür, İzlem, Köprü, Öncü, Payel, Ser, Sol, Sosyal ve Toplum yayınevleri yöneticileriyle yaptığımız röportajları yayımladıktan sonra, devrimci yayınevlerinin birlik oluşturması için bir girişim başlattık ancak 12 Mart Darbesi bunun gerçekleşmesine olanak tanımadı.

15-16 Haziran 1970 büyük işçi direnişi, devrimci harekette öncü gücün işçi sınıfı mı yoksa asker-sivil bürokrasi mi olduğu tartışmalarına kesin noktayı koydu. Bu işçi direnişi karşısında ordunun aldığı tavır, polislerle birlikte askerlerin de göstericilere ateş açarak üç işçiyi katletmesi, askerî bürokrasinin işçi sınıfına düşmanlığını belgeliyordu. *Ant*'ın Temmuz 1970 ve daha sonraki sayıları, ordunun sıkıyönetim ilanından yararlanarak sendikacılara, işçilere ve sol eylemcilere karşı uyguladığı baskıları ve kapitalist çevrelerle kurduğu çıkar ilişkilerini açıklayan ayrıntılı bilgi ve analizlerle doluydu.

12 Mart döneminde sıkıyönetim mahkemeleri toplumsal muhalefetin ve özgür basın ezilmesinde önemli rol oynadılar

Özellikle Eylül 1970 tarihli sayısı *Ant* için önemli bir dönüm noktası oldu. Bu sayının kapağında, direnen işçilerin ve sendikacıların işkenceden geçirildikten sonra sıkıyönetim mahkemelerine sevk edilmesine tepki olarak “Kapitalistleşen subaylar işçileri yargılayamaz” sloganı yer alıyordu. İçinde de subayların özellikle OYAK aracılığıyla kapitalist sınıfa nasıl entegre edildikleri belgelerle ortaya konuyor, bu subayların sınıf çıkarları gereği işçileri objektif olarak yargılayamayacakları vurgulanıyordu.

Bu sayı üzerine Sıkıyönetim Komutanlığı Adli Müşavirliği'ne celp edilerek üç kuvvete mensup dokuz adli subay tarafından sorguya çekildim. İki saate yakın süren sorgunun sonunda serbest bırakıldım ancak karargâhtan çıkarken bir havacı yarbay “Bu adli bir sorgu değildi, sadece sizin düşüncelerinizi öğrenmek istedik. Ancak bu kez bu kapıdan geldiğiniz gibi çıkıyorsunuz. Ama gelecek defa hiç de böyle olmayabilir” diye tehdit etti.

Bu tehditlere rağmen yayınıımızı aynı çizgide sürdürürken başta Kemal Türkler olmak üzere DİSK yöneticileriyle yakın bir ilişki içindeydik. Yazarlarımızdan Fethi Naci, Süleyman Üstün, Çetin Özek ve Faruk Pekin Maden İş'in üyeleri için düzenlediği eğitim seminerlerinde ders veriyordu. Sendikacı dostlarımızla yaptığımız uzun görüşmelerden sonra *Ant*'in Ocak 1971 sayısını “1971 genel grev yılı olmalıdır” sloganlı bir kapakla yayımladık.

Aynı sayıda 28 Ocak 1921'de on dört yoldaşıyla birlikte katledilen TKP kurucusu Mustafa Suphi'nin ölüm yıl dönümü dolayısıyla Sultan Galiyev, B. Ömerov ve R. Şakirov'un yazıları da yer alıyordu.

Tam o günlerde, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının Ankara'daki banka soygunu gündeme bomba gibi düştü. Polis ve medyanın büyük bölümü tarafından “banka soyguncusu” ilan edilen Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını *Ant*'ta şöyle savunduk:

İstanbul'da son yılların bütün devrimci eylemlerinin ön safında yer alan ve üç yılının ikisini polis komplolarıyla hapishanelerde geçirmiş bulunan Deniz Gezmiş ve ezilen Arap halklarının kurtuluşuna bir nefer olarak katılmak için El Fetih'e giderek Ortadoğu Devrimci Çemberi içinde devrimci sorumluluk taşıdığını ispatlayan Yusuf Aslan ve arkadaşları, soyguncular iktidarına ve soygun düzenine karşı savaşıyor halk çocuklarıdır.

Daha sonra Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) adına yayımladıkları bildiriye ve Deniz Gezmiş'in yakalandıktan sonra gazetecilerin önünde dönemin içişleri bakanına verdiği cesur yanıtları da şöyle yansıtmıştı:

Bütün kolluk kuvvetlerinin altmış beş gün süreyle Ankara içinde arayıp bulamadıkları Deniz Gezmiş ve Yusuf Arslan 16 Mart'ta Şarkışla'da yakalanmışlardır. THKO'nun diğer savaşçılarından Hüseyin İnan'ın da dergimizin basıldığı sırada yakalandığı öğrenilmiştir. THKO savaşçılarının giriştikleri eylemlerin, başlangıç noktası ve olayların gelişimi açısından eleştirilecek yanları vardır. Ancak sansasyonel gazete haberleri ve polisin çıkarttığı söylentiler esas alınarak bu olayların eleştirisi yapılamaz.

12 Mart Muhtırası verildiğinde, “reform” vaatlerine ve kurulan yeni hükümetin içinde “ilerici” bilinen bazı isimlerin bulunmasına aldanan birçok sol örgüt, sendika ve yazar hemen generallere destek bildirdiler.

Ant'in Nisan 1971 sayısında askerî müdahalenin geliş sürecini belgelerle ortaya koyduktan sonra şu çağrıyla yaptık:

Generallerin ultimatomuyla Demirel hükümetinin düşürülmesi ve yerine “partiler üstü” bir hükümet kurma teşebbüsüne girişilmesi, bir yandan hakim sınıfların ve onların parlamentodaki temsilcilerinin arasındaki çelişkileri iyice şiddetlendirirken, bir yandan da ordunun kilit noktalarındaki radikal unsurların tasfiyesi, küçük burjuva reformculuğuna bağlanan tüm umutları iflas ettirmiştir... Faşist yönetimin her çeşidi çökmeğe mahkûmdur... Halkın kurtuluşu devrimci işçi-köylü iktidarındadır.

Ayrıca 5 Mart 1971'de Kırıkhan'da devrimcilerin ve Alevilerin iş yerlerine ve evlerine uygulanan saldırılarla ilgili ayrıntılı bir rapor verdik, Denizlerin yayımladığı THKO bildirisini tam metin yayımladık. Cuntanın “reform hükümeti” 26 Nisan 1971'de sıkıyönetim ilan edip “Bal-yoz Harekâtı”nı başlattığında, *Ant* da vurulacak ilk hedeflerden biriydi... Askerler *Ant* yönetim yerini basarak kitap paketlerini kasaturalarla parçaladılar... Mürettep, baskıcı, ciltçi ve dağıtım-cı dostlarımızın her türlü riski göze alarak bize yardımcı olmaları sayesinde yayımlayarak tüm

bayilerimize ulaştırdığımız *Ant*'ın Mayıs 1971 sayısında da kurulan iktidarın “sanayici-subay kompleksi”nin iktidarı olduğunu vurgulayarak Türkiye devrimci güçlerini tüm olanaklarını kullanarak bu iktidara karşı mücadeleye çağırıyorduk. Bu, *Ant*'ın son sayısıydı...

1 Mayıs 1971 sabahı radyoda ilk haber olarak okunan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı bildirisinde, “Türk Ceza Kanunu'nun 142, 311, 312, 156 ve 159. maddelerini ısrarla ihlal eden *Ant* dergisinin süresiz olarak kapatıldığı, sorumluları hakkında gerekli kanuni takibata geçildiği” bildiriliyordu.

Sürgün Başlıyor

Ya sıkıyönetim komutanlığına kendiliğinden teslim olacaktık ya da bir yerlerde kısıtılırsak yakalanıp işkenceden geçirilmeyi, belki de vurulup öldürülmeyi göze alacaktık. Yazı kurulu üyelerimiz, yurt dışındaki ilişkilerimizi cuntaya karşı mücadelede değerlendirmek için ne pahasına olursa sürgüne çıkmamız görüşündeydi.

Gerçekten hem *Akşam*'ın hem de *Ant*'ın genel yayın yönetmeni olarak, altı yıldır Türkiye'ye gelen birçok Avrupalı siyasetçi, gazeteci, sanatçıyı ağırlamış, Türkiye'deki baskılar konusunda bilgilendirmiştim.

Ayrıca, yurt dışındaki ilerici göçmen işçilerin ve öğrencilerin çalışmalarını ve örgütlenmelerini en ayrıntılı şekilde yansıttığımız için Avrupa ülkelerinde çok sayıda yazarımız, abonemiz vardı.

Ancak o ana kadar bir gün Türkiye'den ayrılmak zorunda kalacağımızı hiç düşünmediğimiz için ne ben ne de İnci, gerektiğinde kullanılmak üzere pasaport çıkartma girişiminde dahi bulunmamıştık. Oysa sarı basın kartlı gazeteciler olarak bundan kolay bir şey yoktu. Ama artık iş işten geçmişti. Eğer Türkiye'den çıkacaksak, bunun illegal yollardan halledilmesi gerekiyordu. Kaçaklar için “vur” emri verildiği açıklandığından beri büyük bir endişe içinde bulunan İnci'nin babası hemen güneydeki tanıdıklarıyla temasa geçerek bizi para karşılığı Suriye sınırından geçirecek birini bulmuştu. Önce İnci, ardından ben Ankara'ya geçtik, bizi kaçıracak olan kişinin Kilis'te kendisine nasıl ulaşabileceğimizi bildirmesini beklemeye başlamıştık.

O sırada radyolar güney sınırından Suriye'ye geçmeye çalışan üç DEV-GENÇ'linin yakalandığı haberini verdi. Bir daha durum değerlendirmesi yaptık. Bizi geçirecek adam son dakikada ihbar edebilir, arkadan vurulabilirdik.

Zaten ertesi sabah adam söz verdiği hâlde telefon etmedi. Geriye tek çare kalıyordu. Sahte pasaport bularak ya Marmaris üzerinden deniz yoluyla Yunanistan'a geçmek ya da Ankara'dan direkt uçuş yapan bir yabancı uçakla Avrupa'ya uçmak...

İnci'nin babası ile annesinin henüz miadı dolmamış aile pasaportundaki resimleri değiştirip soyadları tahrif ederek bu pasaportla gerekli döviz işlemlerini yaptıktan sonra 11 Mayıs 1971 sabahı Ankara Havaalanı'ndan kalkan bir Lufthansa uçağıyla Türkiye'den ayrıldık.

Günün birinde “vatansızlaştırılacağımızı” hiç düşünmeden... En kısa sürede geri dönüp hiçbir şey olmamış gibi her şeyi kaldığı yerden tekrar başlatmak umuduyla...

KAYNAKÇA

- Ant* dergilerinin 1967'den 1971'de kapatılıncaya kadarki tüm sayıları: <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-ar-sivi/ant-dergisi/>
- Aydın, Songül (2008), *12 Mart 1971 Öncesinde Ant Dergisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: <https://www.info-turk.be/Ant-Songul.pdf>
- Aysan, Yılmaz- Çıkmak, Afişe (2013), *Ant Üzerine Söyleşi*, İstanbul, İletişim Yayınları: <https://www.info-turk.be/afis.pdf>
- Info-Türk*'ün 1976'dan 2022'ye tüm sayıları: <https://www.info-turk.be/bulletins.htm>
- Ören, Deniz Derin (2012), *Ant'ın Öyküsü, Sosyolojya*, İstanbul: <https://www.info-turk.be/ant-sosyo.pdf>
- Özgüden, Doğan (1972), *File on Turkey, Democratic Resistance of Turkey*, Paris: <https://www.info-turk.be/File%20on%20Turkey.pdf>
- Özgüden, Doğan (1973), *Turquie, fascisme et résistance, Van Gennep BV*, Amsterdam: <https://www.info-turk.be/Turquie,%20fascisme.pdf>
- Özgüden, Doğan (15 March 1973), *Turkey on The Slippery Slope, Index on Censorship*, London: <https://www.indexoncensorship.org/1973/03/turkey-on-the-slippery-slope-2/>
- Özgüden, Doğan (2011), “*Vatansız*” *Gazeteci, (Sürgün Öncesi)*, c. 1, İstanbul, Belge Yayınları: <https://www.info-turk.be/vatansiz1.pdf>